

Nakladništvo u doba 'piratstva'

Klajić, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:045190>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-18**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij Informatologije

Maja Klajić

Nakladništvo u doba „piratstva“

Diplomski rad

Mentor: izv.prof.dr.sc. Gordana Dukić

Osijek, 2014.

Sadržaj

SAŽETAK	3
2. UVOD.....	4
2. POVIJESNI KONTEKST PIRATSTVA.....	5
2.1. KRATAK PREGLED POVIJESTI AUTORSKIH PRAVA.....	5
2.2. ZAKONSKI PRIJEDLOZI U 21. STOLJEĆU	8
3. RAZVOJ TEHNOLOGIJA KOJE UVJETUJU PORAST PIRATSTVA NA INTERNETU.....	10
3.1. KLIJENT-SERVER MODEL	10
3.2. WWW, HTTP, MOSAIC I MP3.....	12
3.3. HIBRIDNE PEER-TO-PEER MREŽE.....	13
3.4. PEER-TO-PEER MREŽE.....	14
4. PIRATSTVO U NAKLADNIŠTVU	15
4.1. GUBICI UZROKOVANI PIRATSTVOM.....	16
4.2. GLAZBENA I FILMSKA INDUSTRIJA PROTIV PIRATSTVA	17
4.3. NAKLADNICI PROTIV PIRATSTVA	18
4.4. PIRATSTVO U AKADEMSKOM NAKLADNIŠTVU.....	20
4.4.1. <i>Slučaj SciFinder</i>	21
4.5. DIGITAL RIGHTS MANAGEMENT TEHNOLOGIJA.....	22
5. ISTRAŽIVANJE O PIRATSTVU U GRADU OSIJEKU	25
5.1. UZORAK ISPITANIKA	26
5.2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	28
6. DISKUSIJA	35
7. ZAKLJUČAK	38
8. LITERATURA.....	40
PRILOZI.....	45

Sažetak

Tema je diplomskog rada utjecaj piratstva na nakladničku djelatnost te stavovi i navike Osječana vezane za korištenje piratiziranih nakladničkih proizvoda kao što su knjige, udžbenici i časopisi. U teorijskom se dijelu polazi od povijesnog konteksta piratstva u nakladništvu, gdje je prikazan razvoj koncepta autorskih prava i zakonskih regulativa uključujući i aktualne zakonske odredbe. Prikazana je i evolucija modela za razmjenu podataka na Internetu koji su uzrokovali tzv. *eksploziju* piratstva u glazbenoj i filmskoj industriji, a potom i u nakladništvu. U skladu s tim prikazani su sljedeći modeli: klijent-server model, hibridni peer-to-peer model te čisti peer-to-peer model s naglaskom na popularni BitTorrent. U radu su također prikazani aproksimativni novčani gubici uzrokovani piratstvom u pojedinim zemljama. Jedan se dio teorijskog dijela odnosi na metode kojima se nakladnici služe kako bi suzbili piratstvo. Na samom kraju teorijskog dijela prikazan je kratak osvrt na DRM tehnologiju u nakladništvu te savjete upućene nakladnicima na što bi trebalo obratiti pozornost kako bi se stopa piratstva smanjila. Instrument istraživanja bila je anketa putem koje je ispitano 258 Osječana o njihovim stavovima i iskustvima vezanim za korištenje piratiziranih knjiga, udžbenika i časopisa. Analizom rezultata potvrđene su postavljene hipoteze da su piratske primjerke knjiga, udžbenika ili časopisa sklonije koristiti osobe s višim stupnjem obrazovanja te pripadnici mlađe dobne skupine. Također je potvrđena hipoteza da većina ispitanika kopira knjige, udžbenike ili časopise u obrazovne svrhe, dok je odbačena hipoteza da je najčešći motiv za preuzimanje piratiziranih sadržaja *potpuno besplatan primjerak* te činjenica da *svi to rade!* i prolaze nekažnjeno.

Ključne riječi: piratstvo, nakladništvo, e-knjige, autorska prava, Osijek

2. Uvod

Tema je diplomskog rada utjecaj piratstva na nakladničku djelatnost te stavovi i navike Osječana vezane za korištenje piratiziranih nakladničkih proizvoda kao što su knjige, udžbenici i časopisi. Prvo poglavlje rada odnosi se na povijesni kontekst piratstva te razvoj autorskih prava i intelektualnog vlasništva od Staroga vijeka pa sve do danas. Drugo se poglavlje odnosi na razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologija i modela za razmjenu podataka na Internetu, čija je evolucija uzrokovala tzv. *eksploziju* piratstva na Internetu koja zahvaća najprije glazbenu i filmsku industriju putem peer-to-peer (kasnije *p2p*) mreža, a potom i nakladništvo.

U trećem poglavlju prikazani su aproksimativni novčani gubici nakladnika u pojedinim zemljama te njihovi naponi u borbi protiv piratstva. U skladu s tim prikazane su metode suzbijanja piratstva koje koristi glazbena industrija te nakon toga slične metode koje nakladnici koriste kako bi se reducirao broj piratskih web stranica i piratskih primjeraka na Internetu. Prikazani su najpoznatiji sudski sporovi protiv *uploadera* i *downloadera* piratiziranih nakladničkih proizvoda, postrožena pravila korištenja znanstvenih baza podataka uslijed nastanka *online crnih tržišta* koja po vrlo niskim cijenama prodaju korisnička imena i lozinke za pristup skupim bazama podataka, te naposljetku poznata *Digital Rights Management* tehnologija (kasnije *DRM*) koju na svojim e-čitačima primjenjuju poznati *Amazon*, *Sony*, *Apple* te *Barnes & Noble*.

Instrument istraživanja bila je anketa putem koje je ispitano 258 stanovnika Osijeka o njihovim čitateljskim navikama, u kojoj mjeri koriste ICT za potrebe čitanja, koriste li piratizirane knjige, udžbenike ili časopise te koji se motivi kriju iza toga. 234 anketna listića bila su ispravna i potpuno ispunjena, a struktura ispitanika s obzirom na dob i spol odgovara statistici s posljednjeg popisa stanovništva iz 2011. godine koju donosi Državni zavod za statistiku.¹ Pitanja na koja se nastoji odgovoriti ovim istraživanjem jesu sljedeća: je li mlađa i visokoobrazovana populacija sklona u većoj mjeri koristiti piratizirane nakladničke proizvode, jesu li motivi ispitanika kada je u pitanju korištenje takvih primjeraka *potpuno besplatni primjerci* i činjenica da *svi to rade!* te naposljetku kopiraju li Osječani knjige, udžbenike i časopise za potrebe obrazovanja.

¹ Usp. Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu: popis 2011. URL: http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_32/h01_01_32_zup14_3123.html (2014-02-19)

2. Povijesni kontekst piratstva

Pojam piratstva se u ovom radu najprije odnosi na digitalni kontekst piratstva u nakladničkoj djelatnosti, na njegov negativan utjecaj na nakladništvo kao djelatnost koja opstaje od profita, na izazove s kojima se nakladnici susreću te sredstva kojima se koriste u borbi protiv piratstva. Kako bismo bolje razumjeli današnji kontekst piratstva u nakladništvu, potrebno je sagledati povijesni kontekst nastanka i razvoja piratstva u nakladničkoj djelatnosti.

2.1. Kratak pregled povijesti autorskih prava

Smatra se kako su autorska prava i zaštita intelektualnog vlasništva nastali kao rezultat borbe protiv piratstva i plagijarizma. Autori, kao stvaratelji nečega novog i originalnog što je rezultat njihovog truda i rada, ne bi trebali biti lišeni profita zbog ilegalnog kopiranja njihovog autorskog djela te stavljanja istoga u *promet*. Prvi formalni naponi da se zaštite autorska prava i intelektualno vlasništvo bili su upravo donošenjem različitih zakonskih regulativa.² No, jesu li zakonske odredbe alat za zaštitu autorskih prava i suzbijanje piratstva i plagijarizma ili također imaju prikrivene motive poput kontrole nad objavljenim informacijama te zaštitu profita komercijalnih tvrtki? U nastavku je moguće vidjeti razvoj prava autora od Staroga vijeka pa sve do danas.

Prema Salathielu Mastersonu autori u vrijeme Stare Grčke nisu dobivali naknadu za svoja djela (kako pisana djela tako i govore), no Sofisti su u svojim govorima često naglašavali važnost autora što je u najviše slučajeva rezultiralo kritikama.³ Samim time može se zaključiti kako autorima u vrijeme Stare Grčke novac nije bio motiv za pisanje i pripremanje govora. Za razliku od Stare Grčke u Starome Rimu je ipak postojala svijest o važnosti autora i njegovim moralnim pravima te su autori književnih djela dobivali posebne počasti i materijalnu pomoć.⁴ S druge strane, plagijarizam je u to vrijeme bio česta pojava, o čemu je govorio i poznati starorimski epigramatičar Marcijal. Nakon što je čuo kako takozvani Fidentinus koristi i predstavlja javnosti njegove stihove kao svoje vlasništvo, Marcijal mu se obratio sljedećim riječima:

¹ Usp. Lessing, Lawrence. Free culture: how big media uses technology and the law to lock down culture and control creativity. New York: The Penguin Press, 2004. Str. 66-67. URL: <http://www.free-culture.cc/freeculture.pdf> (2014-02-19)

³ Usp. Masterson, Salatheil. Copyright: history and development. // California Law Review 28, 5(1940), str. 622. URL: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=10359278&lang=hr&site=ehost-live> (2014-02-19)

⁴ Usp. Henneberg, Ivan. Autorsko pravo. Zagreb: Informator, 2001. Str 12.

*It is said, Fidentinus, that in reciting my verses you always speak of them as your own. If you are willing to credit them to me, I will send them to you gratis. If, however, you wish to have them called your verses, you had better buy them, when they will no longer belong to me.*⁵

Marcijal Fidentinusu poručuje kako je u redu da koristi njegove stihove ukoliko napomene tko je pravi autor istih tih stihova ili ukoliko želi prisvojiti iste te stihove i predstavljati ih javnosti kao svoje ideje tada bi to trebao i platiti.

U srednjem se vijeku proizvodnja knjiga seli u skriptorije samostana gdje su autori imali osiguranu egzistenciju. Iako je u redovničkim kućama nastao najveći broj autorskih djela većina je autora ipak ostala anonimna te se može zaključiti kako se položaj autora u srednjem vijeku nije bitno poboljšao.⁶ Određeni su rukopisi ipak bili pažljivo čuvani u samostanima kao skupocjena i vrijedna imovina, no pojam se vlasništva u srednjem vijeku odnosio na rukopis kao predmet, a ne na ideje i sadržaj koji je u njemu iznešen.⁷

Veliki se preokret događa sredinom 15. stoljeća, kako za autore tako i za nakladničku djelatnost, kada je Johannes Gutenberg izumio tiskarski stroj koji će proces izrade i umnažanja knjiga uvelike olakšati. Prije izuma tiskarskog stroja, knjige su se morale ručno prepisivati od riječi do riječi kako bismo ih umnožili, što je bio dugotrajan i iscrpan posao, no tiskarski stroj je omogućio masovnu proizvodnju knjiga uz niže troškove. Upravo zbog toga nakladnička djelatnost postaje profitabilna, knjige se počinju prodavati po pristupačnim cijenama, postaju dostupnije te potreba za istima iz dana u dan raste. Da bi se omogućio daljnji razvoj nakladničke djelatnosti i da bi se zaštitili interesi nakladnika, uveden tzv. *privilegij* koji nakladnik prije tiskanja mora dobiti od autoriteta poput cara ili kralja, pokrajinske vlasti ili u čestim slučajevima od crkvenih autoriteta.⁸ Na taj način nakladnik dobiva dozvolu tiskanja knjiga iz određenog područja na određeni vremenski period, a ponekad i dozvolu tiskanja samo jednog naslova. Nakladnik time također dobiva sigurnost jer je upravo on jedini koji će određeni primjerak knjige prodavati i time zasigurno podmiriti troškove proizvodnje te u konačnici ostvariti profit, a vlasti vrše svojevrsnu cenzuru i imaju kontrolu nad objavljenim djelima.⁹ Osim nakladničkih privilegija, krajem 15. i tijekom 16. stoljeća postojali su svojevrsni autorski privilegiji kao priznanje pojedinim autorima za njihov trud. No, prvi formalni korak u borbi za autorska prava te ujedno i prvi zakon o autorskim pravima bio je **Statut Kraljice Ane** iz 1710. godine kojim

⁵ Putnam, George Haven. Authors and their public in ancient times: a sketch of literary conditions and of the relations with the public of literary producers, from the earliest times to the invention of printing. New York: G. P. Putnam's sons, 1894. Str. 208. URL: <https://archive.org/stream/authorstheirpubl00putnuoft#page/208/mode/2up> (2014-02-19)

⁶ Usp. Henneberg, Ivan. Nav. dj. Str 13.

⁷ Usp. Masterson, Salatheil. Nav. dj. Str. 623.

⁸ Usp. Henneberg, Ivan. Nav. dj. Str 13.

⁹ Usp. Masterson, Salatheil. Nav. dj. Str. 626.

autor dobiva pravo vlasništva nad svojim djelom u trajanju od 14 godina, a nakon isteka toga autor svoja prava ima priliku produljiti na još 14 godina.¹⁰ Autori radova koji su bili izdani prije donošenja ovog zakona dobili su prava vlasništva na 21 godinu.¹¹

U 18. su stoljeću zakonske odredbe bile stvorene za potrebe tržišta individualnih država i funkcionirali su neovisno od zakonskih odredbi drugih država.¹² U 19. stoljeću države nastoje stvoriti odredbe kojima će poštivati autorska prava drugih država, no takve su vrste zakona uvijek imale određene propuste. Upravo iz tog razloga kako bi se ujednačili zakoni na međunarodnoj razini donešena je **Bernska konvencija o stvaranju međunarodne unije za zaštitu književnih i umjetničkih djela** 1886. godine.¹³ Bernsku konvenciju potpisuju Švicarska, Njemačka, Belgija, Španjolska, Francuska, Velika Britanija, Haiti, Italija, Liberija i Tunis.¹⁴ Budući da ovu konvenciju nisu potpisale sve države, u Ženevi je 1952. godine donesena **Univerzalna konvencija o autorskim pravima** od strane UNESCO-a.¹⁵ Kako je tehnologija napredovala, tako je zaštita autorskih prava i intelektualnog vlasništva postala pravi izazov. Naime, postupci umnažanja teksta te audio-vizualnih materijala postaju jednostavni, a upravo u uvjetima olakšanog postupka multipliciranja navedenih sadržaja piratstvo se počinje širiti. Ponukana time, **Svjetska organizacija za zaštitu intelektualnog vlasništva** (poznatija kao **WIPO**) nastojala je uskladiti autorska prava i srodna prava na međunarodnoj razini te donosi dva međunarodna ugovora 1996. godine – **Ugovor o autorskom pravu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo** te **Ugovor o izvedbama i fonogramima Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo**.¹⁶ Odgovor Sjedinjenih Američkih Država na izazove novih tehnologija bio je **Digital Millennium Copyright Act** (zakon poznatiji po kratici **DMCA**) iz 1998. godine koji je između ostaloga implementirao dva prethodno spomenuta ugovora koja je donio WIPO.¹⁷

Koncept autorskog prava mijenjao se zajedno s društvenim kontekstom i stupnjem tehnološkog napretka, a zaštita intelektualnog vlasništva i autorskog prava na još veći izazov nailazi upravo u 21. stoljeću kada nove informacijske i komunikacijske tehnologije proces kopiranja i preuzimanja sadržaja osiguravaju kroz samo nekoliko klikova miša. I dok sa

¹⁰ Usp. Johns, Adrian. Piracy: the intellectual property wars from Gutenberg to Gates. Chicago: University Of Chicago Press, 1998. Str. 114. URL: <http://www.amazon.com/Piracy-Intellectual-Property-Gutenberg-Gates/dp/0226401189> (2014-02-19)

¹¹ Usp. Masterson, Salatheil. Nav. dj. Str. 630.

¹² Usp. Seville, Catherine. The internationalisation of copyright law: books, buccaneers and the black flag in the nineteenth century, 2009. Str. 3. URL: <http://www.cambridge.org/us/academic/subjects/law/intellectual-property/internationalisation-copyright-law-books-buccaneers-and-black-flag-nineteenth-century> (2014-02-19)

¹³ Usp. Isto.

¹⁴ Usp. Henneberg, Ivan. Nav. dj. Str 22.

¹⁵ Usp. Dublin, Joseph S. The universal copyright convention. // California law review 42, 1(1954), str. 89. URL: <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3372&context=californialawreview> (2014-02-19)

¹⁶ Usp. Henneberg, Ivan. Nav. dj. Str 28.

¹⁷ Usp. Seville, Catherine. Nav. dj. Str. 5.

zakonske strane još uvijek ne izlazimo na kraj piratstvu u nakladništvu te glazbenoj i filmskoj industriji, na vrata nam kuca potpuno nova generacija piratstva – 3D printanje, koje na piratskim stranicama nudi preuzimanje shema, tzv. *physibles*, za izradu predmeta u trodimenzionalnom obliku. Tako je hit na Internetu postao čovjek koji putem spomenute 3D print tehnologije izrađuje svoj Aston Martin auto iz snova,¹⁸ a još veću buru u javnosti je izazvao *physibles* za izradbu pištolja pod nazivom *Liberator* na torrent stranici *Pirate Bay*.¹⁹

2.2. Zakonski prijedlozi u 21. stoljeću

Jadranka Stojanovski u članku *ACTA, PIPA, SOPA, WRA : hoće li internet kakvog poznajemo opstati?* donosi jedan posve drugačiji aspekt o zakonskim odredbama koje štite autorska prava i intelektualno vlasništvo, a u nastavku se može vidjeti njezin osvrt na četiri zakona o autorskim pravima i intelektualnom vlasništvu koja su obilježila posljednje 2 godine.²⁰ J. Stojanovski prije svega naglašava kako se većina znanstvenika zapravo bori da rezultati njihovih istraživanja budu javno dostupni, čitani i prihvaćeni u društvu te je iz tog razloga nastao i veliki broj znanstvenih časopisa u otvorenom pristupu, ali također upozorava da dio znanstvenika i dalje one najvrjednije rezultate daje najkomercijalnijim časopisima, odnosno onim časopisima koji će im doprinijeti najveći profit.²¹ Osim znanstvenih časopisa u otvorenom pristupu akademske se zajednice također bore za otvoren pristup informacija i rezultata najnovijih istraživanja te u to ime izrađuju repozitorije u otvorenom pristupu. No, 2012. godine donešeno je nekoliko zakonskih prijedloga koji će te napore izbrisati, a sve to pod izlikom borbe protiv piratstva, zaštite autorskih prava i zaštite prava izdavača. Najpoznatiji prijedlozi zakona bili su od strane vlade SAD-a, a poznati su pod kraticama PIPA, SOPA i WRA.²²

PIPA ili *The Protect Intellectual Property Act* zakonski je prijedlog usmjeren protiv piratstva te kontrolira internetske stranice koje ugrožavaju intelektualno vlasništvo i koje su prijetnja *ekonomskoj kreativnosti*, dok je **SOPA** ili *Stop Online Piracy Act* usmjerena na onemogućavanje korištenje mrežnih materijala koji su zaštićeni autorskim pravima.²³ PIPA

¹⁸ Usp. Booker, Logan. New Zealander using 3D printer to build full-sized Aston Martin DB4 car, 2013. URL: <http://www.gizmodo.com.au/2013/08/a-new-zealander-is-building-a-full-sized-aston-martin-db4-with-the-help-of-a-3d-printer/> (2014-02-19)

¹⁹ Usp. Pirate Bay takes over distribution of censored 3D printable gun. URL: <http://torrentfreak.com/pirate-bay-takes-over-distribution-of-censored-3d-printable-gun-130510/> (2014-02-19)

²⁰ Usp. Stojanovski, Jadranka. ACTA, PIPA, SOPA, WRA: hoće li internet kakvog poznajemo opstati? // Kemija u industriji 61, 3(2012), str. 178-179. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=116149 (2014-02-19)

²¹ Usp. Isto. Str. 178.

²² Usp. Isto. Str. 179.

²³ Usp. Isto.

funkcionira na način da korisnicima ispiše grešku kada se nađu na mrežnoj stranici sa zaštićenim materijalom, dok je SOPA od tražilica zahtijevala da brišu poveznice svih, prema njihovom mišljenju, *sumnjivih* mrežnih stranica. Ovi su zakonski prijedlozi izazvali nezadovoljstvo i naišli na veliki broj oponentata među kojima su bili Google i Wikipedia te poznati pokret Anonymous. Google i Wikipedia bili su ugašeni na jedan, dok je pokret Anonymous koristio ekstremnije oblike protesta koji nije bio upućen samo spomenutim zakonskim odredbama, već je bio i svojevrsni poziv Kongresu da razmotri o načinu na koji se bori protiv krađe na Internetu.²⁴ Oni smatraju kako Kongres koristi metode 20. stoljeća za izazove 21. stoljeća. Vince Leung, suosnivač društvene mreže *MentorMob.com*, smatra da će SOPA spriječiti inovativnost u svrhu sprečavanja piratstva, a Deborah Sweeney, izvršna direktorica tvrtke *MyCorporation.com*, napominje kako nitko ne voli piratstvo, ali isto tako smatra kako bi utjecaj zakona poput SOPA-e imao puno veće razmjere i negativan utjecaj nego što su ih zakonodavci predviđjeli.²⁵ Napokon, u siječnju 2012. godine SOPA i PIPA su povučeni iz procedure, ali to nikako ne znači povlačenje komercijalnog sektora iz čitave priče jer je u čitavoj zbrci oko SOPA-e i PIPA-e nesmetano prošao jedan potpuno drugi zakon.²⁶ U pitanju je **ACTA** ili ***Anti-Counterfeiting Trade Agreement*** koji su mnoge zemlje potpisale čime su se obvezale da će spriječiti distribuciju bilo kakvih zaštićenih materijala i njihovih ilegalnih imitacija na način da će zabraniti sve sadržaje koji krše navedena pravila te ugasi mrežna mjesta na kojima se nalaze.²⁷ Iako je određeni broj članica Europske Unije potpisao ACTA-u, Europski je Parlament u konačnici odbio ACTA-u čime ona ne može postati važećim zakonom Europske Unije.²⁸ Zabrinutost oko donošenja ovakvog zakona izrazila je i IFLA, a Stuart Hamilton u video poruci postavljenoj na stranicama IFLA-e upozorava na dodatnu odgovornost i obveze koje će tim zakonom biti nametnute knjižnicama te otežati *fair use* praksu.²⁹ Naime, knjižnice bi morale implementirati skupocjenu tehnologiju za praćenje kršenja autorskih prava te ugroziti privatnost korisnika time što će kontrolirati informacije koje oni pretražuju.³⁰

²⁴ Usp. Goodale, Gloria. SOPA and PIPA bills: old answers to 21st-century problems, critics say. // *Christian Science Monitor*, (2012). URL: <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=94c99bb3-6090-499f-ac32-5d3df681576a%40sessionmgr112&vid=1&hid=108&bdata=Jmxhbm9aHmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=a9h&AN=70376845> (2014-02-19)

²⁵ Usp. Isto.

²⁶ Usp. Stojanovski, Jadranka. Nav. dj., str. 179.

²⁷ Usp. Isto.

²⁸ Usp. European Parliament rejects ACTA. URL: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20120703IPR48247/html/European-Parliament-rejects-ACTA> (2014-03-06)

²⁹ Usp. Hamilton, Stuart. ACTA: IFLA's concerns, 2012. URL: <http://www.ifla.org/news/ifla-raises-concerns-about-acta> (2014-02-19)

³⁰ Usp. Charlton, John. IFLA Raises Concerns About ACTA. // *Information Today* 29, 6(2012), str. 14-15. URL: <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=4c208a5b-bd33-4cb0-88f4->

Na kraju imamo i **WRA** ili **The Work Research Act** koji za spomenutu otvorenost rezultata znanstvenih istraživanja ima tragične posljedice jer zakon brani stavljanje rezultata istraživanja koja su financirana od strane vlade u otvoreni pristup.³¹

3. Razvoj tehnologija koje uvjetuju porast piratstva na Internetu

Nakon što smo vidjeli kako su se prava autora i intelektualno vlasništvo mijenjali kroz povijest, kao i zakonske odredbe vezane za zaštitu istih, u nastavku možemo saznati nešto više o informacijskim i komunikacijskim tehnologijama koje su uvjetovale širenje Internet piratstva. Naime, nove se informacijske i komunikacijske tehnologije (ICT) nedvojbeno brzo razvijaju i postaju dio ljudske svakodnevice. Veliki dio ljudskih djelatnosti olakšan je upravo zbog implementacije ICT-a koji je otvorio nove mogućnosti komunikacije, poništio fizičke granice te pri svemu tome ostavio prostora za daljnji prosperitet ljudske civilizacije. ICT se također koristi i u svrhe edukacije i zabave te su najčešći sadržaji koji se razmjenjuju putem Interneta knjige, znanstveni časopisi, softveri, igrice, glazba, filmovi te niz drugih multimedijalnih i interaktivnih sadržaja. Danas nas samo nekoliko klikova mišem dijeli od najnovijeg filma omiljenog glumca, novog albuma popularnog benda, nove igrice s poboljšanom grafikom te knjige ili softvera koji su nam potrebni za posao. U ovakvim okolnostima autorska prava i zaštita intelektualnog vlasništva dolaze u potpuno novi kontekst, a kao što je ranije spomenuto, nakladnici, glazbena i filmska industrija dio svojih napora usmjerit će upravo protiv piratstva koje odnedavno dobiva potpuno novi i napredniji oblik – 3D printanje koje otvara mogućnost preuzimanja trodimenzionalnih oblika. Kako je do svega toga došlo?!

U nastavku će biti prikazan razvoj modela za prijenos podataka, od najjednostavnijeg *klijent-server* modela, do *peer-to-peer* modela za koji se smatra da je od presudne važnosti za nekontrolirani porast piratstva na Internetu.³²

3.1. Klijent-server model

Korištenje Interneta možemo jednostavno okarakterizirati kao proces razmjene podataka. Pod razmjenom podataka podrazumijevamo različite aktivnosti od jednostavnog pregledanja

[6eadb15691e5%40sessionmgr115&vid=3&hid=108&bdata=Jmxhbm9aHlmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=a9h&AN=76379118](https://www.youtube.com/watch?v=6eadb15691e5%40sessionmgr115&vid=3&hid=108&bdata=Jmxhbm9aHlmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=a9h&AN=76379118) (2014-02-19)

³¹ Usp. Stojanovski, Jadranka. Nav. dj. Str. 179.

³² Usp. Fisk, Nathan W. Digital piracy: cybersafety. Chelsea House: SAD, 2011. Str. 1-140. URL: <http://www.amazon.com/Digital-Piracy-Cybersafety-Nathan-Consulting/dp/1604136995> (2014-02-19)

mrežnih stranica, slanja elektronske pošte, čitanja blogova, članaka ili knjiga, pa sve do učitavanja različitih multimedijalnih sadržaja, slušanja glazbe, korištenja interaktivnih sadržaja i sl. Što tehnologija više napreduje, to je i način prijenosa podataka brži i jednostavniji te je sve veće datoteke moguće preuzimati s Interneta.

Nathan W. Fisk u knjizi *Cybersafety – Digital Piracy* donosi pregled razvoja modela za prijenos podataka, pri čemu kreće od najjednostavnijeg *klijent-server* modela, odnosno **TCP/IP** protokola (skraćeno od **Transmission Control Protocol/ Internet Protocol**).³³ Način na koji se podaci razmjenjuju putem TCP/IP protokola Nathan W. Fisk uspoređuje s fizičkim slanjem pisama putem poštanskog ureda.³⁴ On rutere uspoređuje s poštanskim uredima, a sam paket podataka koji se razmjenjuje putem Interneta uspoređuje s kuvertom. Primjerice, kada šaljemo pismo poštom uvijek naznačimo adresu primatelja pisma te našu adresu kao adresu pošiljatelja, a isto tako na Internetu razmjenjujemo podatke putem IP adresa. Kada želimo poslati pismo, mi ga ostavljamo u najbliži poštanski ured, nakon čega je ono iz tog poštanskog ureda poslano do prvog najbližeg ureda u smjeru krajnje destinacije te do narednog ureda koji je još bliži, dok u konačnici naše pismo ne dođe do najbližeg poštanskog ureda koji će pismo isporučiti primatelju. Na isti način funkcionira i prijenos podataka putem TCP/IP protokola gdje umjesto poštanskih ureda imamo rutere, a umjesto adresa na kuverti IP adrese primatelja i pošiljatelja. Pošiljatelj šalje paket podataka do najbližih rutera u smjeru krajnjeg primatelja sve do njemu najbližeg rutera od kojega će primiti paket s podacima (Prilog 1.).

TCP/IP protokol je *klijent-server* model što znači da su njegove glavne komponente klijent i server, a kada se odmaknemo od metaforičke usporedbe s poštanskim uredom, ovaj model funkcionira tako što server posjeduje određenu datoteku ili određeni oblik informacije koji pruža klijentima. Klijenti se povezuju sa serverom kako bi od njega preuzeli taj paket podataka. Paket je podataka dakako općeniti pojam koji se odnosi na bilo koji sadržaj koji se prenosi putem Interneta, od učitavanja različitih audio-vizualnih sadržaja pa sve do igranja mrežnih igrica, čitanja blogova i sl.³⁵

Osim TCP/IP protokola kao polazne točke koja je uvjetovala nastanak piratstva u digitalnom okruženju, Nathan W. Fisk izdvaja važnost još dvaju protokola koji se također baziraju na *klijent-server* modelu. U pitanju su *Internet Relay Chat* poznatiji kao *IRC* koji se koristio za razgovor i razmjenu podataka te *File Transfer Protocol* koji se koristio za razmjenu

³³ Usp. Fisk, Nathan W. Nav. dj. Str. 50.

³⁴ Usp. Isto. Str. 50.

³⁵ Usp. Fall, Kevin R.; Stevens, Richards W. TCP/IP: illustrated. Addison-Wesley Professional: Boston, 1993. Str. 569.

datoteka između dva računala.³⁶ No, takvoj je tehnologiji pristup imao vrlo mali postotak ljudi koji je morao posjedovati određena znanja i vještine kako bi istu tu tehnologiju mogao koristiti. Uglavnom su to bili studenti, a materijali koje su tim putem ilegalno razmjenjivali bili su najčešće softveri, budući da je memorija računala bila izrazito mala da bi se manipuliralo većim datotekama poput glazbe i filmova. Postavlja se pitanje koja je poveznica koja vodi do *eksplozije* piratstva?

3.2. WWW, HTTP, Mosaic i Mp3

Britanski je znanstvenik Tim Berners Lee početkom 90-ih godina prošlog stoljeća predstavio niz otkrića koja će korištenje Interneta i razmjenu informacija učiniti jednostavnom i intuitivnom.³⁷ Naime, Tim Berners Lee i Robert Cailliau predstavili su *World Wide Web* 1990. godine kao novi sustav organizacije i distribucije informacija na *CERN-u*, a nakon toga i novi protokol koji će prevazići strogo hijerarhijsku strukturu informacija na Internetu – *Hypertext Transfer Protocol* ili **HTTP**, zatim *HyperText Markup Language* poznatiji po kratlici **HTML** jezik koji služi za uspostavljanje poveznica s drugim dokumentima te *Universal Resource Locator* poznatiji kao **URL** – shema koja svakoj web stranici daje jedinstvenu lokaciju.³⁸ Osim što je novi protokol prevazišao ograničenja hijerarhijskog razmišljanja, on je također bio i hipermedijski te su web stranice mogle posjedovati poveznice i na druge medije poput audio i video sadržaja, slika i sl.³⁹ Važan korak dalje bio je i web preglednik **Mosaic** kojega je predstavio *National Center for Supercomputing Applications* 1993. godine. Osim što je prvi preglednik koji je u potpunosti prilagođen novim mogućnostima koje nudi WWW, ovaj preglednik je također radio na različitim platformama kao što su poznati Windows i Macintosh, a još neke od novina koje donosi su izgled samih tekstova koji tim putem zadobivaju izgled stranica iz knjige zbog čega je i nastao poznati izraz *web page*, naslovi i poglavlja bili su označeni velikim podebljanim slovima, poveznice drugačijom bojom, a audio i video sadržaji mogli su se putem Mosaica pokrenuti samo jednim klikom miša.⁴⁰ Mosaic je također otvorio put novim web preglednicima koji će se kasnije pojaviti i donijeti niz novih mogućnosti.

³⁶ Usp. Fisk, Nathan W. Nav. dj. Str. 53.

³⁷ Usp. Anbarasan, Ethirajan. Tim Berners Lee: the web's brainchild. // UNESCO Courier 53, 9(2000), str. 47. URL: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=3605974&lang=hr&site=ehost-live> (2014-02-19)

³⁸ Usp. Isto.

³⁹ Usp. Sheehan, Mark. Pulling the Internet together with Mosaic. // Online 19, 2(1995), str. 12. URL: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=9503224074&lang=hr&site=ehost-live> (2014-02-19)

⁴⁰ Usp. Isto.

Kada je razvoj piratstva u pitanju, važno je spomenuti još jedan izum iz 1995. godine koji je predstavila njemačka organizacija *Fraunhofer Society*, a u pitanju je softver za kompresiju digitalnih zvučnih zapisa u Mp3 format. Mp3 format bio je od velike važnosti iz razloga što je uspio u velikoj mjeri smanjiti veličinu audio zapisa, a da kvaliteta zapisa pri tome ostane dovoljno visoka.⁴¹ Samim time što su zvučni zapisi zauzimali manje prostora na računalu, postali su i lakši za manipuliranje i dijeljenje putem Interneta zbog čega će se glazbena industrija prva naći na meti ozbiljnijeg piratstva.

3.3. Hibridne peer-to-peer mreže

Iako je World Wide Web zajedno s prvim *web* preglednicima, HTML označiteljskim jezikom, HTTP protokolom te URL-om uveliko olakšao razmjenu informacija i komunikaciju putem Interneta, i dalje su studenti populacija koja najčešće koristi Internet i u njemu vidi potencijal. Jedan je od njih bio i Shawn Fanning koji je zajedno s kolegama pokušavao osmisliti jednostavan i brz sustav za preuzimanje glazbe putem Interneta.⁴² Njegov je cilj bio osmisliti sustav s pomoću kojega će svatko putem Interneta moći doći do željene glazbe. No, klijent-server model nije bio praktičan za to te Fanning traži novo rješenje. Osmislio je softver *Napster* koji je pušten u javnost 1999. godine. Bio je to decentralizirani model za razliku od klijent-server modela (Prilog 2.) i upravo zbog toga je doživio veliki uspjeh. U roku od 2 godine *Napster* je imao preko 32 milijuna korisnika koji su preuzimali piratiziranu glazbu putem spomenutog softvera, a uspjeh se krije u *peer-to-peer modelu* (poznatiji po kratici *p2p*) razmjene sadržaja.⁴³ Za razliku od klijent-server modela, ovaj model bio je decentraliziran, a kada bi korisnik pokrenuo softver on bi ga povezao s centralnim serverom koji je imao popis adresa svih računala koji dijele određene datoteke te popis svih datoteka koje se dijele. Kada korisnik zatraži određenu datoteku, on zapravo pita centralni server tko ima upravo tu datoteku koja mu je potrebna, a centralni server odgovara dajući adrese svih računala koja trenutačno dijele tu datoteku. Ono u čemu se *Napster* bitno razlikuje od klijent-server modela je taj što klijent željene datoteke neće preuzimati putem centralnog servera, nego će ga centralni server spojiti direktno s drugim računalima koja u tom trenutku dijele tu datoteku.⁴⁴

⁴¹ Usp. Fisk, Nathan W. Nav. dj. Str. 54-55.

⁴² Usp. Garcia-Molina, Hector; Yang, Beverly. Comparing Hybrid Peer-to-Peer Systems, 2001. Str. 1. URL: <http://ilpubs.stanford.edu:8090/727/1/2001-36.pdf> (2014-02-19)

⁴³ Usp. Fisk, Nathan W. Nav. dj. Str. 57.

⁴⁴ Usp. Garcia-Molina, Hector; Yang, Beverly. Nav.dj. Str. 3.

U p2p modelima svi su čvorovi ili peerovi jednaki – oni preuzimaju i dijele određeni paket podataka što znači da imaju ulogu i klijenta i servera.⁴⁵ Čisti p2p model je u potpunosti decentraliziran što nije slučaj kod spomenutog Napstera i drugih poznatih softvera iz tog perioda. Takvi su softveri imali centralni server koji je sadržavao popis svih datoteka koje se dijele na mreži i svih peerova koji određene datoteke dijele.⁴⁶ Nathan W. Fisk takav centralni server uspoređuje s telefonskim imenikom, a p2p modele koji još uvijek posjeduju centralnu točku nazivamo *hibridnim peer-to-peer*.⁴⁷

3.4. Peer-to-peer mreže

Napster nije dugo opstao, ali je postao polazna točka drugim mrežama koje su kasnije funkcionirale kao čisti peer-to-peer modeli bez centralnog servera i upravo je ta decentralizirana struktura uvjetovala *eksploziji* piratstva jer se nije moglo ući u trag centralnoj točki nego samo individualnim *peerovima* koji dijele određenu datoteku (u ovom slučaju glazbeni zapis koji je zaštićen autorskim pravima), što otežava poduzimanje bilo kakvih zakonskih postupaka.⁴⁸

U posljednje su vrijeme najpopularnije **BitTorrent** mrežne stranice. Razlog tomu je što se putem *BitTorrent* stranica uz visoku brzinu mogu preuzimati ogromne datoteke (primjerice čitave kolekcije filmova). Visoka se brzina postiže zbog toga što je datoteka koja se prenosi razbijena na tisuće djelića (popularno *chunks*) koju primatelj ili *leech* preuzima od većeg broja računala ili *sedera* koji šalju djelić po djelić datoteke sve dok čitava datoteka nije preuzeta. Nakon što je korisnik preuzeo datoteku, ukoliko ostane online, on iz *leech* funkcije odnosno funkcije *downloadera* ili primatelja prelazi u *sedera* odnosno *uploadera* ili pošiljatelja iste te datoteke, a što je broj *sedera* za određenu datoteku veći to će i brzina njezinog preuzimanja biti veća.⁴⁹

Trenutačno postoje 2 osnovna modela BitTorrent stranica:

- a) **Privatni BitTorrent trackeri** – dostupni su samo registriranim članovima kojima omogućuje najnovije visokokvalitetne sadržaje poput glazbe, filmova, softvera i

⁴⁵ Usp. Yang, Min; Yang, Yuanyuan. An efficient hybrid peer-to-peer system for distributed data sharing. // IEEE Transactions on Computers 59, 9(2008), str. 1158. URL: <http://mc.manuscriptcentral.com/IEEE-TCC> (2014-02-19)

⁴⁶ Usp. Lambrick, John. Piracy, file sharing and legal fig leaves. // Journal of International Commercial Law and Technology 4, 3(2009), str. 186. URL: <http://connection.ebscohost.com/c/articles/51893491/piracy-file-sharing-legal-fig-leaves> (2014-02-19)

⁴⁷ Usp. Fisk, Nathan W. Nav. dj. Str. 58-59.

⁴⁸ Usp. Isto.

⁴⁹ Usp. Lambrick, John. Nav. dj. Str. 187.

knjiga uz puno veću brzinu preuzimanja nego što je to slučaj kod javnih BitTorrent trackera. Kod ovakvog modela od člana se očekuje da nakon što je preuzeo određenu datoteku da za nju određeni vremenski period bude spomenuti *seeder* kako bi se održala brzina i kvalitet preuzetog sadržaja. Upravo se taj omjer između *uploada* ili preuzetog sadržaja i *downloada* ili dijeljenja sadržaja drugima popularno naziva *Share Ratio* (kasnije skraćeno *SR*) te igra presudnu ulogu za članove privatnih BitTorrent trackera.⁵⁰ Naime, članovi koji imaju viši *Share Ratio* imaju i veće benefite dok s druge strane članovi koji se ne pridržavaju ovog pravila dobivaju zabranu (popularno *ban*) te više ne mogu pristupiti trackeru. U konačnici se može reći kako su privatni BitTorrent trackeri zasnovani na principu *milo za drago*.⁵¹ Da bismo uopće pristupili jednom ovakvom trackeru potrebna je pozivnica, a pozivnicu je moguće dobiti samo od administratora stranice ili člana trackera s izrazito visokim *SR-om*.⁵² Neki od poznatih BitTorrent privatnih trackera su: HDBits.org, rutracer.org, TorrentVault i niz drugih.⁵³

- b) **Javni BitTorrent trackeri** – osnovna razlika između privatnog i javnog trackera je u tome što javnom trackeru mogu pristupiti svi korisnici bez prethodne registracije te također ne moraju voditi računa o *SR-u*. Neki od poznatih javnih BitTorrent trackera su PirateBay, IsoHunt, KickAss Torrent i dr. Bitno je spomenuti da postoje trackeri koji imaju obilježja i privatnog i javnog trackera gdje određenim sadržajima mogu pristupiti svi korisnici, dok je za kvalitetnije sadržaje i veću brzinu preuzimanja potrebna registracija i održavanje *SR-a*.⁵⁴

4. Piratstvo u nakladništvu

Budući da su novi modeli omogućili razmjenu različitih sadržaja putem Interneta, piratstvo se sve više širi, a samim time zahvaća i nakladničku djelatnost.

⁵⁰ Usp. Chen, X; Chu, X; Liu, J. Unveiling popularity of BitTorrent Darknets. // IET Communications 6, 12(2012), str. 1640. URL: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=82712487&lang=hr&site=ehost-live> (2014-02-19)

⁵¹ Usp. Epema, D.H.J...[et al.]. The BitTorrent P2P file-sharing system: measurements and analysis. // Lecture notes in computer science 3640, 2005, str. 205. URL: http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F11558989_19 (2014-02-20)

⁵² Usp. Chen, X; Chu, X; Liu, J. Nav. dj. Str. 1640.

⁵³ Usp. Isto. Str. 1641.

⁵⁴ Usp. Isto. Str. 1641.

4.1. Gubici uzrokovani piratstvom

Sve veću raširenost piratstva dovodimo u direktnu vezu s ogromnim novčanim gubicima koje su i nakladnici *osjetili na vlastitoj koži*, a Gini Graham Scott govori o statistici koju donosi Havocscope te prikazuje aproksimativne vrijednosti gubitaka uzrokovanih piratstvom u pojedinim zemljama:⁵⁵

- **Velika Britanija** – prema tromjesečnom istraživanju koje je završilo u siječnju 2013. godine korisnici Interneta u Velikoj Britaniji preuzeli su gotovo 400 milijuna piratiziranih e-knjiga, što čini 29% sveukupnog preuzimanja e-knjiga s Interneta u Velikoj Britaniji.
- **Španjolska** – u Španjolskoj je piratstvo uzrokovalo gubitak od 467.000,000 američkih dolara što se procjenjuje kao 12% ukupnog prihoda nakladničke industrije.
- **Rusija** – u 2012. godini preko 100,000 ruskih e-knjiga je bilo dostupno na piratskim web stranicama, dok je samo 60,000 naslova bilo dostupno na legalnim web stranicama.
- **Nigerija** – piratstvo u Nigeriji svake godine uzrokuje gubitak u vrijednosti od 125 milijuna američkih dolara jer se knjige objavljene u Nigeriji ilegalno kopiraju i prodaju širom Afrike.
- **Indija** - 2011. godine nakladnici iz Indije su izgubili do 387,000 američkih dolara zbog piratstva.
- **Pakistan** – zbog piratstva vlada Pakistana izgubi do 221 milijun američkih dolara godišnje, a u gradu Lahore je bilo zaplijenjeno najviše piratiziranih knjiga.
- **Njemačka** – prema statistikama je čak 60% preuzetih e-knjiga s Interneta piratizirano.
- **Vijetnam** – piratizirane knjige čine do 85% sveukupne prodaje knjiga u školama stranih jezika i sveučilištima u Vijetnamu.
- **Kenija** – industrija knjiga u Keniji svake godine izgubi oko 22 milijuna američkih dolara zbog piratstva.

Što se tiče Hrvatske, Havocscope ne pruža podatke vezane za gubitke uzrokovane piratstvom u nakladništvu, ali iznosi podatak kako je softversko piratstvo prouzročilo gubitak od 74 milijuna američkih dolara u Hrvatskoj.⁵⁶

⁵⁵ Usp. Havocscope. URL: <http://www.havocscope.com/tag/book-piracy/> (2014-02-20). Citirano prema: Graham Scott, Gini. The battle against internet book piracy: the fight by writers, publishers, and law enforcement, and what can you do if a victim. San Francisco: Changemakers publishing & writing, 2013. Str. 139-53. URL: http://www.amazon.com/Battle-Against-Internet-Book-Piracy/dp/1490331921/ref=sr_1_1?s=books&ie=UTF8&qid=1378588097&sr=1-1&keywords=battle+against+internet+book+piracy (2014-02-20)

⁵⁶ Usp. Havocscope. URL: <http://www.havocscope.com/tag/croatia/> (2014-02-20)

4.2. Glazbena i filmska industrija protiv piratstva

Početak borbe protiv piratstva prvenstveno se odnosio na glazbenu i filmsku industriju koje su bile daleko uspješnije i organiziranije, nego što je bio slučaj kod nakladnika. Mogući razlozi tome su ogroman broj *malih* nakladnika, povećan broj autora koji sami objavljuju svoja djela, manipulacije e-knjigama koje su puno lakše jer su datoteke dosta manje u odnosu na audio-vizualne sadržaje te činjenica da autori (osim malog broja *planetarno* popularnih) nisu u tolikoj mjeri medijski eksponirani.⁵⁷

U SAD-u najveći dio zasluga u borbi protiv piratstva u glazbenoj i filmskoj industriji imaju organizacije *The Recording Industry Association of America* (kasnije u tekstu *RIAA*) i *Motion Picture Association of America* (kasnije u tekstu *MPAA*), a glavno sredstvo borbe u početku su bile tužbe i novčane kazne *uploaderima*, *downloaderima* te *hostovima*, a kasnije i povoljnije cijene koje su nudili novi softveri i aplikacije koji između ostaloga imaju i organiziran sustav raspodjele honorara nositeljima autorskih prava.⁵⁸

Osim što je RIAA poslala preko 20,000 tužbi *downloaderima*, odnosno fanovima koji su besplatno preuzimali glazbu putem Interneta, RIAA se upušta i u različite sudske sporove s *uploaderima* ili osobama koje postavljaju ilegalne kopije glazbe na p2p mrežne stranice. Tako je poznat slučaj Jammie Thomas iz Minnesote koja je 2007. godine optužena za dijeljenje ilegalnih kopija pjesama putem Interneta. U pitanju su bile 24 pjesme, a ukupna novčana kazna iznosila je čak 220,000 američkih dolara odnosno 9,250 američkih dolara po pjesmi.⁵⁹

Ovakve mjere iziskuju puno vremena i novca, ali s vremenom su rezultirale gašenjem poznatog Napstera, a istodobno pridonijele nastanku i razvoju aplikacija kao što su *iTunes* i *Rhapsody*. Ovakve će aplikacije biti idealne jer imaju sustav koji omogućuje kupovinu čitavih albuma ili samo pojedinačnih pjesama za pristupačne cijene, a isto tako imaju razvijen sustav raspodjele honorara glazbenicima i drugim tvrtkama koje imaju autorska prava.⁶⁰

U filmskoj je industriji također poznato nekoliko sudskih sporova koji će obilježiti početak ozbiljne borbe protiv piratstva. Jedna od najpoznatijih i najvećih parnica bila je u Marylandu između *U.S. Copyright Groupe* i nezavisne filmske tvrtke *Nu Image*. Slučaj je poznat

⁵⁷ Usp. Graham Scott, Gini. *The battle against internet book piracy: the fight by writers, publishers, and law enforcement, and what can you do if a victim*. San Francisco: Changemakers publishing & writing, 2013. Str. 1-1558. URL: http://www.amazon.com/Battle-Against-Internet-Book-Piracy/dp/1490331921/ref=sr_1_1?s=books&ie=UTF8&qid=1378588097&sr=1-1&keywords=battle+against+internet+book+piracy

(2014-02-20)

⁵⁸ Usp. Isto. Str. 799.

⁵⁹ Usp. Fisher, Marc. *Download uproar: record industry goes after personal use*, 2007. URL: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/12/28/AR2007122800693.html> (2014-02-20)

⁶⁰ Usp. Graham Scott, Gini. *Nav. dj.* Str. 175.

po filmu *The Expendables* gdje se navodi 23,000 IP adresa s kojih je ilegalno skinut spomenuti film.⁶¹ Ova tužba nije prošla iz razloga što veći dio optuženika nije živio u Marylandu te se stoga 2012. godine otvara novi slučaj poznat po filmu *Conan the Barbarian* gdje je 2.165 stanovnika Marylanda optuženo za ilegalno preuzimanje spomenutog filma.⁶²

Kao što je slučaj i u glazbenoj industriji, filmska industrija također širi trend mrežnih pružatelja usluga u vidu softvera i aplikacija gdje je moguće preuzeti i platiti željene filmove ili serije. Neki od takvih pružatelja usluga svakako su *iTunes*, *Netflix*, *Hulu*, *Amazon Prime*, *HBO Premium* te niz drugih. Ovakve tvrtke također imaju dogovor s različitim filmskim tvrtkama kojima plaćaju određenu sumu novca za filmove koje su uvrstili u svoju kolekciju.⁶³

U borbi protiv piratstva glazbena i filmska industrija surađuju i s pružateljima internetskih usluga putem *six strikes* pristupa gdje korisnik ima pravo primiti maksimalno 5 opomena od svog operatora, nakon čega će uslijediti tužba od strane nositelja autorskih prava.⁶⁴

4.3. Nakladnici protiv piratstva

Nakladnici, poučeni iskustvima i bitkama koje su vodile glazbena i filmska industrija, također kreću u borbu protiv piratstva koje im uzrokuje ogromne gubitke. Dok se nakladnici najčešće oslanjaju na sudske sporove i tužbe u borbi protiv piratstva, sami će se autori protiv piratstva ipak boriti putem sustava takozvanih *take-down notice* obrazaca. U nastavku je moguće vidjeti primjere najpoznatijih sudskih sporova i drugih alata kojima se nakladnici koriste u borbi protiv piratstva:

- **John Wiley & Sons** – jedna od prvih inicijativa u borbi protiv piratstva pojavila se početkom 2012. godine kada grupa nakladnika, zajedno s Johnom Wileym, poduzima prve pravne postupke u Irskoj i Njemačkoj protiv dvije najveće piratske mrežne stranice: *library.nu* i *file.it* za koje se smatra kako su od samih reklama na mrežnim stranicama zaradili milijune američkih dolara.⁶⁵ Osim toga, John Wiley se upustio u borbu vezanu za poznatu seriju knjiga *For Dummies*, a razlog tomu je ogroman gubitak prihoda budući da je preuzeto čak 74,000 ilegalnih kopija samo jednog naslova u roku od 16 mjeseci. U

⁶¹ Usp. Matossian, Juan. The long lasting battle against online movie piracy, 2011. URL: <http://nyccultureblog.journalism.cuny.edu/2011/05/19/the-long-lasting-battle-against-online-movie-piracy/> (2014-02-20)

⁶² Usp. Bekiempis, Victoria. You might get sued: Conan the Barbarian downloaders face mass lawsuit, 2012. URL: http://blogs.villagevoice.com/runninscared/2012/02/you_might_get_s.php (2014-02-20)

⁶³ Usp. Graham Scott, Gini. Nav. dj. Str. 187.

⁶⁴ Usp. Isto.

⁶⁵ Usp. Roberts, Jeff John. Updated: book publishers force down piracy sites, 2012. URL: <http://paidcontent.org/2012/02/15/419-book-publishers-take-down-piracy-sites/> (2014-02-20)

pitanju je knjiga *Photoshop CS5 All-In One For Dummies*, a potom su uslijedile tužbe vezane i za naslove: *WordPress for Dummies*, *Hacking for Dummies* te *Day Trading for Dummies*.⁶⁶ U siječnju 2013. godine Wiley dobiva spor, a dvojica optuženika dobivaju novčanu kaznu od 7,000 američkih dolara. Ova je tužba ujedno i prva tužba koju su nakladnici dobili protiv *downloadera* ilegalnih kopija knjiga.⁶⁷

- **Rosetta Books** – koristeći *Digimarc Guardian* sustav reducira broj sudskih sporova i troškova vezanih za iste. Ovaj sustav identificira mrežne stranice koje krše autorska prava te im šalje opomene i zamolbe da uklone ilegalno postavljene sadržaje, a takvu vrstu opomena popularno nazivamo *take-down notice*.⁶⁸ Ukoliko *uploaderi* ne ispune ono što se od njih traži putem opomene sljedeći je korak kontaktiranje pružatelja internetskih usluga čime će u konačnici mrežna stranica biti uklonjena iz tražilica. Ovakav sustav koristi veliki broj poznatih nakladnika kao što su *Editis*, *Hachette Livre*, *Harper Collins*, *Harvard Business Publishing*, *Macmillan*, *Oxford University Press*, *Pearson Education*, *Pottermore*, *Random House*, *Simon & Schuster* i dr.⁶⁹
- **Simon & Schuster** – također koristi *Digimarc Guardian* sustav koji svakodnevno skenira stotine milijuna mrežnih stranica (uključujući i p2p mreže) šaljući automatske opomene da se uklone piratizirani sadržaji. Simon & Schuster na svojim je mrežnim stranicama postavio i *take-down notice* obrazac, gdje autori i agenti imaju priliku prijaviti piratizirane sadržaje (Prilog 3.). Popunjavanje je obrasca vrlo jednostavno, a potrebno je samo unijeti *e-mail* adresu nakladnika, naslov knjige, URL te komentar po potrebi, a ubrzo nakon toga mrežno će mjesto biti obaviješteno da ukloni navedeni sadržaj.⁷⁰
- **Springer** – nakladnik na svojim mrežnim stranicama upozorava autore na p2p mrežne stranice s piratiziranim materijalima te ih savjetuje da kontaktiraju Springer u slučaju da naiđu na iste. Također obavještavaju autore kako Springer svakodnevno skenira mrežne stranice i sudjeluje u uklanjanju piratiziranih sadržaja.⁷¹

⁶⁶ Usp. Burns, Enid. Book publisher Wiley files suit against piracy offenders, 2012. URL: <http://www.redorbit.com/news/technology/1112518018/book-publisher-wiley-files-suit-against-piracy-offenders/> (2014-02-20)

⁶⁷ Usp. Isto.

⁶⁸ Usp. Protecting publishers and their authors from digital piracy, 2014. URL: <http://www.digimarc.com/guardian/e-books> (2014-02-19)

⁶⁹ Usp. Fighting digital piracy increases ebook sales: Attributor, now Digimarc Guardian (SM), and RosettaBooks present case study at digital book world, 2013. URL: <http://www.rosettabooks.com/pressrelease/fighting-digital-piracy-increases-ebook-sales/> (2014-02-20)

⁷⁰ Usp. Online piracy report form. URL: http://www.simonandschuster.biz/online_piracy_report (2014-02-20)

⁷¹ Usp. Anti-Piracy strategies for Springer ebooks: information for Springer book authors, 2013. URL: http://static.springer.com/sgw/documents/1410503/application/pdf/Anti-piracy+information+for+Authors_August2013.pdf (2014-02-20)

- **Macmillan** – također obavještava autore i korisnike o svojim inicijativama u borbi protiv piratstva te postavlja *take-down notice* obrazac na mrežnim stranicama.⁷²
- **Google** – rezultat borbe protiv piratstva nedvojbeno su i vidljivost piratskih mrežnih stranica na tražilicama kao što je Google. U srpnju 2012. godine Google je odlučio prilagoditi algoritam *rangiranja* te pri pretraživanju dati niži *ranking* stranicama s piratiziranim materijalima.⁷³

4.4. Piratstvo u akademskom nakladništvu

Piratstvo je svakako ugrozilo i akademsko nakladništvo, a ponajviše je potaknuto visokim cijenama nastavne literature, što studenti u najviše slučajeva navode kao razlog *snalaženja* pomoću p2p mreža.⁷⁴ Prema istraživanju NACS-a (skraćeno od *The National Association of College Stores*) studenti u SAD-u u prosjeku troše 662 američka dolara godišnje na nastavne materijale za potrebe studiranja.⁷⁵ Takve su cijene za prosječne studente previsoke pa se oni nerijetko odlučuju drugim putevima doći do potrebne literature za studij. Primjerice, proširio se trend iznajmljivanja udžbenika gdje studenti po nižoj cijeni mogu preuzeti udžbenik na određeni vremenski rok, a mrežne stranice kao što su *eBay* i *half.com* pomažu studentima pronaći najjeftinija izdanja željenih udžbenika. Ovakve će metode, prema istraživanju NACS-e, u konačnici sniziti troškove studenata za 7%.⁷⁶ No, cijene su i dalje previsoke za studente koji se onda okreću p2p mrežama i preuzimaju piratizirane materijale za studij. S druge strane, nakladnici tvrde da su razlog visokim cijenama upravo gubici u prihodima uzrokovani piratstvom te ulaganja u praćenje i borbu protiv piratstva. Tako je *The Association of American Publishers* pokrenula kampanju u kojoj pokušava uvjeriti studente da njihovi udžbenici zapravo i nisu toliko skupi u usporedbi s troškovima koje imaju za kino, mobitele, gorivo i sl. No studenti su najčešćeg stava kako nakladnici koriste to kao izgovor jer žele zadržati monopol na tržištu, dok ih istodobno ljute i ažurirana izdanja za koja smatraju kako ih nakladnici koriste kao izliku za održavanje visokih cijena udžbenika.⁷⁷

⁷² Usp. Macmillan's Anti-Piracy Initiatives. URL:

<http://us.macmillan.com/content.aspx?publisher=macmillansite&id=25699> (2014-02-20)

⁷³ Usp. Graham Scott, Gini. Nav. dj. Str. 269.

⁷⁴ Usp. Arden, Patrick. Publishers fight back against schoolbook piracy, 2012. URL:

<http://www.villagevoice.com/2012-10-24/news/publishers-fight-back-against-schoolbook-piracy/> (2014-02-20)

⁷⁵ Usp. Higher education retail market facts & figures, 2013. URL:

<https://www.nacs.org/research/industrystatistics/higheredfactsfigures.aspx> (2014-02-20)

⁷⁶ Usp. Isto.

⁷⁷ Usp. Graham Scott, Gini. Nav. dj. Str. 321.

Na te su izazove nakladnici odgovorili novim metodama poput mogućnosti kupovine samo pojedinih poglavlja udžbenika, tiskanja crno-bijelih izdanja te individualan rad i dogovor s profesorima kako bi izradili što prikladniji udžbenik za potrebe određenog kolegija.⁷⁸

4.4.1. Slučaj SciFinder

Akademsko je nakladništvo područje nakladništva koje nedvojbeno ima ogromne gubitke uzrokovane piratstvom, a posebice u zemljama poput SAD-a, Velike Britanije, Kine i drugih koje za potrebe studiranja koriste e-knjige i e-udžbenike. Različite baze podataka iz područja znanosti također neprestano vode bitke protiv piratstva, a odličan primjer za to je baza podataka SciFinder koja nudi pristup najvećoj i najpouzdanijoj kolekciji znanstvenih informacija iz područja kemije.⁷⁹ U većini slučajeva pretplatom na određenu bazu podataka korisnik dobiva korisničko ime i lozinku s pomoću kojih pristupa znanstvenim radovima koje ta baza nudi, a tako je slučaj i kod SciFinder baze podataka. Upravo je taj sustav pristupa putem korisničkih imena i lozinki donio novu vrstu piratstva gdje se na stranicama online trgovina poput *TaoBao* nudi kupovina korisničkih imena i lozinki za pristup SciFinder bazi podataka i to po puno nižim cijenama.⁸⁰ Korisničko ime i lozinku za pristup SciFinder bazi podataka zainteresirani mogu kupiti u TaoBao online trgovini kao što bi inače kupili tenisice na eBayu (Prilog 4.). Osim TaoBao trgovine, također je postojala i stranica *journalpasswords.com* koja je davala popis korisničkih imena i lozinki za različite znanstvene časopise. No, nakladnici su se pobrinuli da takva stranica vrlo brzo bude ugašena.⁸¹

Upravo zbog ovakvog vida ilegalnog pristupa bazama podataka, akademski nakladnici uvode nova pravila korištenja baza podataka te prate određene obrasce ponašanja. Primjerice, ukoliko korisnik preuzme veliki broj članaka tijekom jednog dana ili vrlo kratkog vremenskog perioda, njegov će račun biti deaktiviran, a netko od odgovornih osoba sa sveučilišta istražiti će o čemu je riječ. Voditeljica knjižnica *Tehnološkog instituta Massachusetts* Ann J. Wolpert govori kako se zajedno s kolegama trudi provjeriti svaki prijavljeni slučaj ponaosob i utvrditi o čemu je

⁷⁸ Usp. Isto.

⁷⁹ Usp. SciFinder: the choice for chemistry research, 2014. URL: <http://www.cas.org/products/scifinder> (2014-02-19)

⁸⁰ Usp. Young, Jeffrey R. On the web: a textbook proliferation of piracy. // *Chronicle of Higher Education* 54, 44(2008). URL: <http://eric.ed.gov/?q=Academic+Publisher+Steps+Up+Efforts+to+Stop+Piracy+of+Its+Online+Products&id=EJ805740> (2014-02-19)

⁸¹ Usp. Isto.

riječ, pri čemu nadodaje kako je čest slučaj da istragom dođu do studenata koji nisu imali namjeru dalje ilegalno raspačavati preuzete članke.⁸²

4.5. Digital Rights Management tehnologija

U želji da zaštite e-knjige od piratstva nakladnici će koristiti *Digital Rights Management tehnologiju* (kasnije u tekstu DRM) koju je prethodno prigrllila glazbena industrija kroz *iTunes* te druge slične softvere i aplikacije. Na samim počecima na tržištu e-knjiga mogli smo pronaći Amazon sa svojim e-čitačem Kindle, no Amazon kasnije dobiva i konkurenciju – *Barnes & Noble* sa svojim e-čitačem *Nook*, *Apple* s popularnim *iPadom*, *Sony* sa *Sony Readerom* te niz drugih.⁸³ Tržište e-knjiga postaje profitabilno i konkurentno, a istodobno je izloženo piratstvu zbog čega nakladnici traže spas u DRM-u. DRM je tehnologija koja omogućuje nositelju autorskih prava kontrolu nad pristupom i korištenjem digitalnog sadržaja unaprijed *ugrađenim* ograničenjima. DRM nudi različite razine kontrole digitalnog sadržaja kao što su mogućnost ograničenja korištenja sadržaja, njegovog kopiranja i modificiranja, kontrolira koliko je puta moguće sadržaj instalirati na različite uređaje te koliko će se dugo sadržaj zadržati na određenom uređaju.⁸⁴ Korisnici zapravo kupovinom ne posjeduju e-knjigu, nego kupuju pristup određenoj e-knjizi koji je ograničen i kontroliran od strane nositelja autorskog prava. Upravo ta činjenica da korisnik nakon kupovine **ne posjeduje** sadržaj izaziva najviše negativnih kritika.

DRM je moguće primijeniti na različite načine, a u nastavku možemo vidjeti na koji način su 4 poznata giganta iz svijeta e-knjiga to učinila:⁸⁵

- **Sony Reader** - Sony koristi ePub sustav koji je u otvorenom pristupu i nema tradicionalni DRM nego dodan sloj DRM-a što će u konačnici rezultirati fleksibilnijom primjenom. Upravo zbog toga Sonyjeve e-knjige mogu biti kompatibilne sa svim platformama koje podržavaju ePub standard.
- **Kindle** - koristi *strogi* DRM sustav, ali je Kindle softver moguće pokrenuti na različitim računalima i mobilnim uređajima.⁸⁶

⁸² Usp. Isto.

⁸³ Usp. Trivedi, Priti. Writing the wrong: what the e-book industry can learn from digital music's mistakes with DRM. // Journal of law and policy 18, 2(2010), str. 928. URL: <http://connection.ebscohost.com/c/articles/53500119/writing-wrong-what-e-book-industry-can-learn-from-digital-musics-mistakes-drm> (2014-02-20)

⁸⁴ Usp. Isto. Str. 931.

⁸⁵ Usp. Isto. Str. 950-952.

⁸⁶ Usp. Spring, Tom. e-book piracy: is your download legitimate? // PC World 28, 3(2010), str 23. URL: <http://connection.ebscohost.com/c/articles/48380173/e-book-piracy-your-download-legitimate> (2014-02-19)

- **Nook** - Barnes & Noble također koristi ePub sa slojem DRM-a te nudi i dodatne mogućnosti kao što su dijeljenje i posuđivanje knjiga. Primjerice, osoba ima opciju posuditi prijatelju knjigu na dva tjedna s tim da za to vrijeme osoba koja posuđuje knjigu nema pristup istoj. Kao što je slučaj i kod Kindla, Nook softver moguće je instalirati na različite uređaje poput računala i mobilnih uređaja.
- **iPad** – Apple za svoj iBookstore izrađuje strogi DRM sustav pod nazivom *FairPlay*, ali potpuno siguran da će osvojiti tržište e-knjiga kao što je iTunes osvojio tržište glazbe.

U vrijeme kada je piratstvo neizbježno, zadatak je nakladnika da ga svede na minimum tako što će omogućiti korisniku da procedura kupovine e-knjige bude lakša, jednostavnija i dostupnija od ilegalnog preuzimanja piratskog primjerka.⁸⁷ Dobar primjer za to jest Apple koji je, unatoč lošim prognozama, ipak postigao uspjeh s prodajom glazbe putem iTunesa upravo zbog toga što je ponudio kvalitetan sadržaj, a kupovinu i korištenje učinio vrlo jednostavnim. Isto bi tako i nakladnici trebali promovirati pristup sadržaju, demonstrirati kako koristiti usluge te stvoriti brend. Osim toga, Priti Trivedi također naglašava kako DRM tehnologija neće nikada u potpunosti zaustaviti piratstvo jer koliko god komplicirana shema bila, uvijek će netko uz malo truda pronaći način da se DRM ukloni s uređaja.⁸⁸ Na tražilicama već postoje detaljne upute o tome kako ukloniti DRM s iBookstora, Kindla, Nooka i Sony Readera. DRM može pomoći u smanjivanju postotka piratstva ukoliko sam sadržaj koji nakladnik nudi bude kvalitetan i pristupačan, a način plaćanja i korištenja bude jednostavniji i pristupačniji od piratiziranih sadržaja.

4.6. Kako odgovoriti na nove izazove

Tim O'Really, osnivač poznate nakladničke kuće O'Really, svake godine organizira konferenciju pod nazivom *Tools of Change in Publishing* na kojoj se iznose novi trendovi, izazovi i mogući prijedlozi za promjene u nakladničkoj djelatnosti. Ovaj će pozitivan stav o budućnosti nakladništva i prevladavanju straha u digitalnom dobu donijeti različite smjernice o tome kako opstati i uspješno poslovati u novom okruženju. Bitno je za naglasiti kako stroge zakonske odredbe nisu dio ovih smjernica nego se u prvom redu upućuje nakladnike kako

⁸⁷ Usp. Isto.

⁸⁸ Usp. Trivedi, Priti. Nav.dj. Str. 955.

stvoriti kvalitetan sadržaj za koji će se čitatelji odlučiti unatoč besplatnim piratskim primjercima.⁸⁹ U nastavku se mogu vidjeti neki od primjera:⁹⁰

- **David Prichard** (izvršni direktor *Ingram Content grupe*) – osvrće se na činjenicu kako razvoj tehnologije mijenja nakladništvo pri čemu identificira tri najveća pokretača: porast broja *online* trgovina, brzina razvoja tehnoloških inovacija i smjena generacija tehnologija. Prichard nudi izlaz za nakladnike u sljedećim koracima:

Pojednostaviti – definirati misiju i poslovanje nakladničke kuće i fokusirati se upravo na to.

Povezati – fokusirati se na potrebe korisnika budući da isti ti korisnici u konačnici odlučuju o sudbini tvrtke.

Osvojiti – pokušati djelovati izvan postavljenih granica, rušiti prepreke.

- **Arianna Huffington** (urednica *The Huffington Posta*) – uzima društveni aspekt i želju za sudjelovanjem i prožimanjem današnjih čitatelja. Smatra kako je za nakladnike od velike važnosti da osiguraju društvene platforme putem kojih će čitatelji i autori komunicirati. To se može postići putem autorskih blogova, Twittera, Facebooka te drugih društvenih mreža.
- **William Patry** – smatra kako problem nakladnika nije pravne prirode, nego je problem u tržištu te samim time zakonske regulative poput DRM-a neće nagovoriti korisnika da kupi nešto što ne želi. Patry nakladnicima preporuča da se više fokusiraju na maštu, nego na zakonodavstvo.
- **Perseus Books Group** – donose nekoliko prijedloga kako iskoristiti nove tehnologije:
 - Korištenje QR kodova (2D kodovi koje je moguće očitati na mobilnim telefonima putem kamere) kako bi povećali vidljivost nakladničkih proizvoda te omogućili preuzimanje/kupovinu istoga trena.
 - Aktivnost na društvenim mrežama te motiviranje autora da pišu promotivne materijale i obavijesti o nadolazećim radovima.
 - Distribucija sadržaja u svim mogućim formatima.
- **Tim O'Really** – smatra kako odgovor na situaciju u kojoj se današnji nakladnici nalaze nije još jedna aplikacija za mobilne telefone i tablete u moru već postojećih aplikacija,

⁸⁹ Usp. Reid, Calvin. TOC 2013: startups, sharing, and the future of publishing. // Publishers Weekly 260, 7(2013), str. 4. URL: <http://connection.ebscohost.com/c/proceedings/85668610/toc-2013-startups-sharing-future-publishing> (2014-02-19)

⁹⁰ Usp. Hawkins, Donald T. TOC Conference explores the changing publishing industry. // Information Today 27, 4(2010), str. 26-27. URL: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=48905677&lang=hr&site=ehost-live> (2014-02-19)

nego povećanje vidljivosti autora – bitnije je promovirati osobu, nego sam proizvod, a upravo društvene mreže igraju ogromnu ulogu u tome.

5. Istraživanje o piratstvu u gradu Osijeku

Ranija istraživanja o piratstvu u nakladničkoj djelatnosti uglavnom se odnose na problematiku zemalja kao što su SAD, Velika Britanija, Južna Koreja, Kina i druge. One najčešće istražuju motive ilegalnog preuzimanja e-udžbenika za potrebe studiranja te *crna tržišta* s korisničkim imenima i zaporkama za pristup skupim bazama podataka.⁹¹ Budući da trend e-udžbenika još uvijek nije raširen u Hrvatskoj u tolikoj mjeri kao u navedenim zemljama, cilj je ovog istraživanja ispitati generalno stanje vezano za korištenje piratiziranih nakladničkih materijala poput knjiga, udžbenika ili članaka iz časopisa. Istraživanje se odnosi na stanovnike Osijeka, a u nastavku su navedeni detalji istraživanja, kao i hipoteze koje se nastoje dokazati.

Instrument je istraživanja anketa, a pitanja koja su postavljena (Prilog 5.) pomažu nam otkriti čitateljske navike ispitanika koji žive u Osijeku, koje izvore pri nabavi knjiga, udžbenika ili časopisa najčešće koriste, u kolikoj mjeri koriste piratizirane sadržaje te koji se motivi kriju iza toga. Pod pretpostavkom da trend piratiziranih knjiga, udžbenika i sličnih elektronskih nakladničkih proizvoda nije još u tolikoj mjeri zaživio, jedan se dio ankete odnosio na njihova iskustva sa skeniranjem ili kopiranjem knjiga i udžbenika što je također jedan od oblika kršenja autorskih prava. Budući da je tema usko vezana za knjige i udžbenike, bilo je potrebno doći do populacije koja čita te zbog toga do ispitanika dolazimo putem osječkih knjižara, Gradske knjižnice Osijek i također online - putem Facebooka gdje je anketa postavljena na Facebook stranicu Gradske knjižnice Osijek te portala Osijek 031. Ukupan odziv ispitanika iznosio je 258, od čega je 234 upitnika bilo potpuno i ispravno popunjeno. Struktura ispitanika odgovara demografskoj strukturi Osijeka s obzirom na dob i spol, prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine.⁹² Svakako je bitno spomenuti da je prisutno odstupanje u obrazovnoj strukturi gdje je viši postotak visokoobrazovanih ispitanika, ali je ta razlika zbog specifičnosti teme ostavljena. Hipoteze koje se ovim istraživanjem žele dokazati su sljedeće:

- a) Pripadnici mlađe dobne skupine skloniji su koristiti i preuzimati knjige, udžbenike ili članke s piratskih web stranica.
- b) Osobe s višim stupnjem obrazovanja u većoj mjeri koriste piratizirane knjige, udžbenike ili članke iz časopisa.

⁹¹ Usp. Young, Jeffrey R. Nav.dj.

⁹² Usp. Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu: popis 2011. URL: http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/hm/h01_01_32/h01_01_32_zup14_3123.html (2014-02-04)

- c) Ispitanici najčešće kopiraju ili skeniraju knjigu, udžbenik ili časopise za potrebe vlastitog obrazovanja ili za potrebe obrazovanja nekoga od ukućana.
- d) Motivi su ispitanika koji se izjasne da su preuzeli piratiziranu knjigu, udžbenik ili članak što je takav primjerak besplatan te činjenica da svi *to rade!* i prolaze nekažnjeno.

5.1. Uzorak ispitanika

U narednoj tablici moguće je vidjeti dobne skupine ispitanika u prvoj koloni, u drugoj koloni može se vidjeti broj ispitanika pripadajuće dobne skupine, u trećoj koloni može se vidjeti udio ispitanika izražen u postocima, dok je u četvrtoj koloni moguće vidjeti koliki je udio određene dobne skupine u Osijeku prema Državnom zavodu za statistiku.⁹³

Tablica 1. Prikaz dobne skupine ispitanika

Dobna skupina	Broj ispitanika	Udio ispitanika (%)	Udio prema DZS (%)
20-24	28	11,97	9
25-29	36	15,38	10
30-34	29	12,39	11
35-39	22	9,40	11
40-44	20	8,55	10
45-49	22	9,40	11
50-54	23	9,83	11
55-59	22	9,40	11
60-64	18	7,69	9
65-69	14	5,92	7
Ukupno	234	100	100

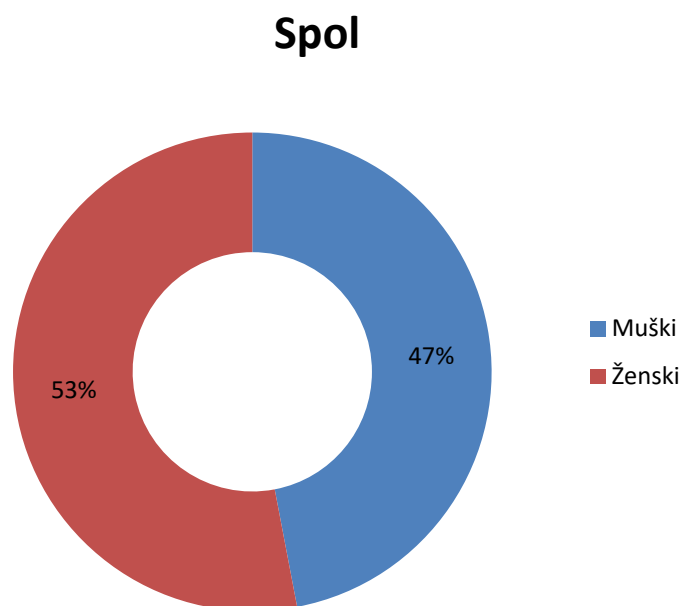
Druga tablica prikazuje odnos ispitanika s obzirom na spol. Prva kolona predstavlja spol ispitanika, druga kolona prikazuje broj ispitanika s obzirom na spol, treća kolona izražava udio ispitanika u postocima s obzirom na spol, dok četvrta kolona prikazuje udio stanovnika muškog i ženskog spola u Osijeku prema Državnom zavodu za statistiku.⁹⁴ Nakon tablice u nastavku moguće je vidjeti i grafički prikaz udjela ispitanika prema spolu.

⁹³ Usp. Isto.

⁹⁴ Usp. Isto.

Tablica 2. Prikaz udjela muških i ženskih ispitanika.

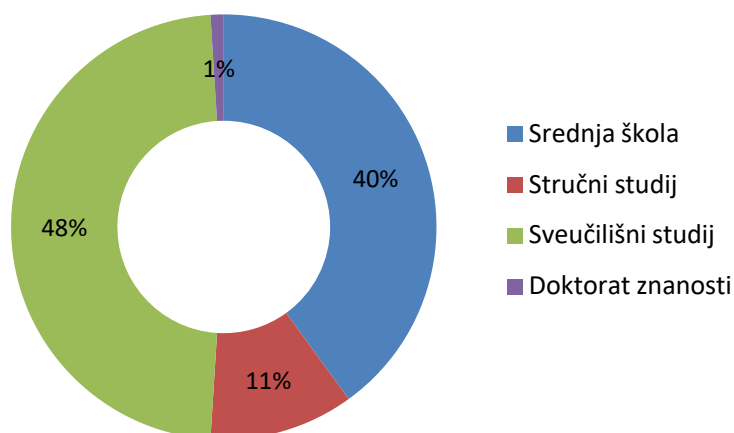
Spol	Broj ispitanika	Udio ispitanika	Udio prema DZS
Muški	110	47,01%	47%
Ženski	124	52,99%	53%

Slika 1. Grafički prikaz udjela ispitanika prema spolu

Kao što je prethodno navedeno, u obrazovanju dolazi do odstupanja od statistike koju donosi posljednji popis stanovništva iz 2011. godine, što dovodimo u vezu sa specifičnošću teme koja je usko povezana upravo s procesom školovanja i stupnjem obrazovanja. Naime, veći je postotak onih ispitanika koji imaju višu školu ili sveučilišni studij, dok onih ispitanika sa završenom osnovnom školom ili bez završene osnovne škole uopće nema među ispitanicima. U ovom je istraživanju 40% ili 93 ispitanika sa završenom srednjom školom, 11% ili 25 ispitanika koji imaju višu školu, odnosno završen stručni studij, najveći postotak ispitanika ima završen sveučilišni studij, njih 48% ili 114 ispitanika, dok je 1% odnosno dvoje ispitanika s doktoratom znanosti.

Zastupljenost ispitanika s obzirom na stupanj obrazovanja

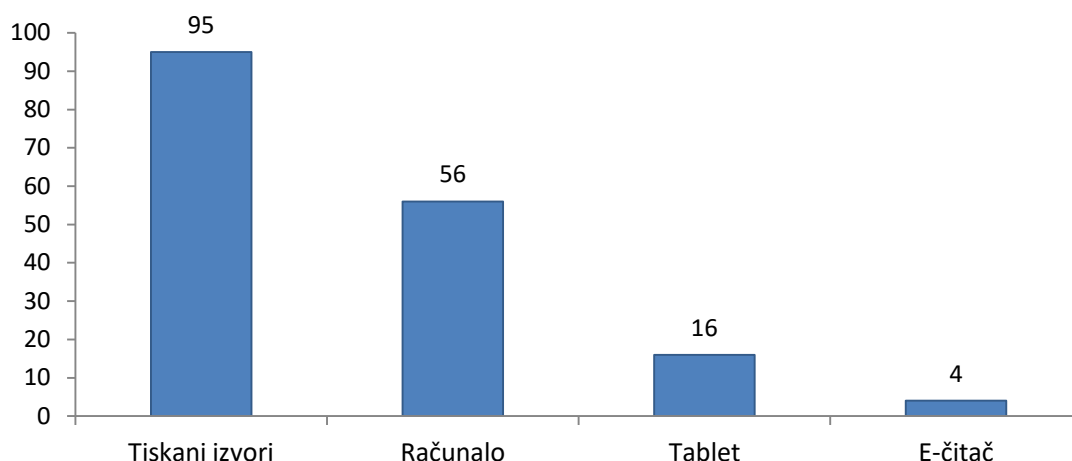

Slika 2. Grafički prikaz udjela ispitanika prema stupnju obrazovanja.

5.2. Rezultati istraživanja

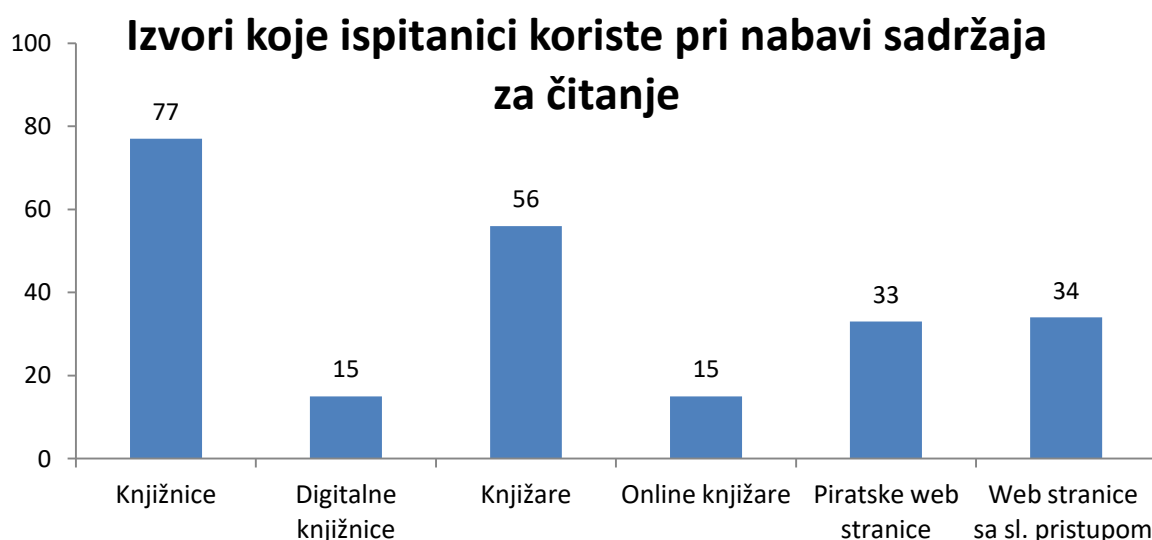
Budući da je tema diplomskog rada vezana za digitalno piratstvo, ispitanicima je postavljeno pitanje na koji način prakticiraju čitanje, odnosno koriste li tiskane izvore ili informacijsko-komunikacijske tehnologije kao medije s pomoću kojih čitaju. Ponuđeni odgovori bili su: čitanje tiskanih knjiga, udžbenika ili časopisa, čitanje istih putem računala, čitanje putem tableta te na kraju čitanje putem e-čitača. Na taj način doznajemo koliki udio ispitanika uopće prakticira čitanje putem tehnologija. Kao što je bilo za očekivati, najveći postotak ispitanika izjasnio se za tradicionalno čitanje tiskanih sadržaja, njih 95%, zatim 56% ispitanika se izjasnilo da čita i putem računala, njih 16% se izjasnilo da koristi tablet za potrebe čitanja, dok se samo 4% ispitanika izjasnilo da čita putem e-čitača. Dakle, samo 37 od 234 ispitanika koristi tablet za čitanje te samo 10 ispitanika koristi e-čitače koji su namijenjeni upravo za čitanje e-knjiga i udžbenika.

Način čitanja koji ispitanici prakticiraju

Slika 3. Grafički prikaz učestalosti korištenja tiskanih materijala i ICT-a

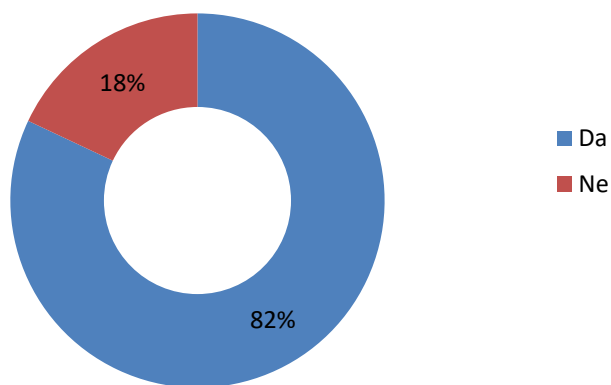
Sljedeće nam pitanje otkriva koje izvore ispitanici najčešće koriste pri nabavi knjiga, časopisa ili udžbenika. Ponuđeni su odgovori: knjižnice, digitalne knjižnice (*Gutenberg Project* i sl.), knjižare, online knjižare ili trgovine (*Amazon*, *Half.com*, *Planet9* i sl.), piratske mrežne stranice (*PirateBay*, *IsoHunt* i sl.) te mrežne stranice sa slobodnim pristupom različitim tekstovima (*Scribd*, *slideshare* i sl.). Odgovori za koje se najviše ispitanika odlučilo bili su knjižnica, za koju se 77% ispitanika odlučilo te knjižare s 56%, 34% ispitanika se izjasnilo za mrežne stranice sa slobodnim pristupom tekstovima, dok se za piratske mrežne stranice odlučilo 33% ispitanika. Odgovori za koji se najmanje ispitanika odlučilo, njih 15%, bile su digitalne knjižnice i online knjižare.

Slika 4. Grafički prikaz korištenja ponuđenih izvora pri nabavi materijala za čitanje.

Jedno od pitanja odnosilo se na reproduciranje, odnosno kopiranje ili skeniranje tiskanih knjiga, udžbenika ili časopisa. Takve aktivnosti nemaju karakter digitalnog piratstva, ali su svakako kršenje autorskih prava te samim time doznajemo u kolikoj mjeri ispitanici to prakticiraju. Naime, prema članku 82. *Zakona o autorskim pravima i srodnim pravima* osoba smije reproducirati autorsko djelo ukoliko je namijenjeno za privatno korištenje te ukoliko osoba neće imati nikakav profit od toga. Također nije dozvoljeno reproduciranje cijelog autorskog djela, osim u slučaju da su primjerci tog autorskog djela rasprodani najmanje dvije godine.⁹⁵ U ovom se slučaju čak 82% odnosno 193 ispitanika izjasnilo da su barem jednom kopirali ili skenirali knjigu, udžbenik i časopis.

Jeste li ikada kopirali ili skenirali knjigu, časopis ili udžbenik?

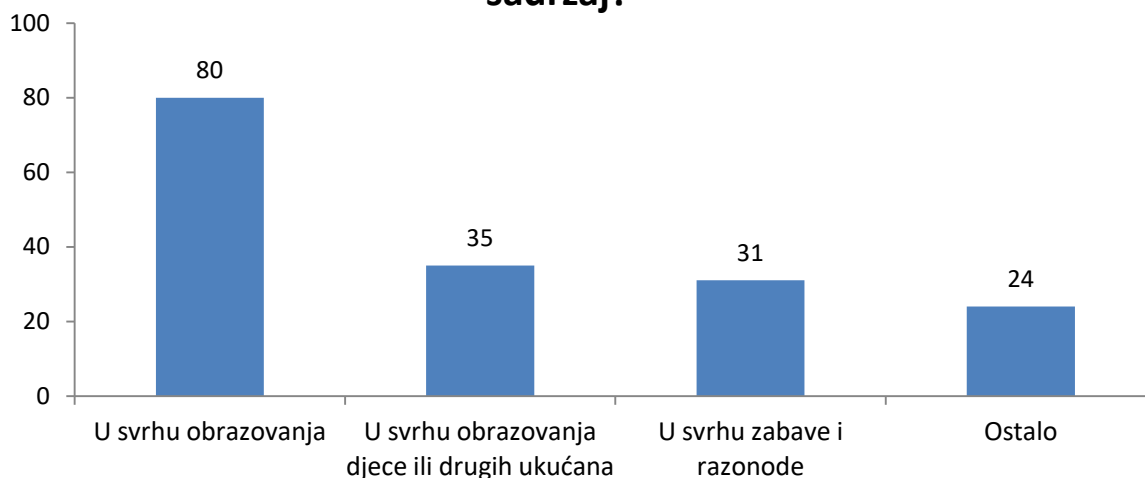

Slika 5. Grafički prikaz omjera ispitanika s obzirom na opredjeljenost po pitanju skeniranja ili kopiranja knjiga, udžbenika ili časopisa.

Ispitanike koji su potvrdno odgovorili na pitanje jesu li kopirali ili skenirali knjigu, udžbenik ili časopis pitali smo dodatno pitanje o tome u koje su svrhe to učinili. Njih 80% odgovorilo je da je bilo u svrhe obrazovanja, 35% ih je odgovorilo da je bilo u svrhe obrazovanja djece ili nekog drugog od ukućana, dok je 31% odgovorilo da je bilo u svrhe zabave ili razonode. Kao što je u uvodu napomenuto, zemlje u kojima se e-udžbenici koriste za potrebe obrazovanja upravo s takvom vrstom piratstva vode najviše bitaka.

⁹⁵ Usp. Čl 82., Zakon o autorskim pravima i srodnim pravima, NN 167/03, 79/07, 80/11, 125/11, 141/13. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/306987.html> (2014-02-20)

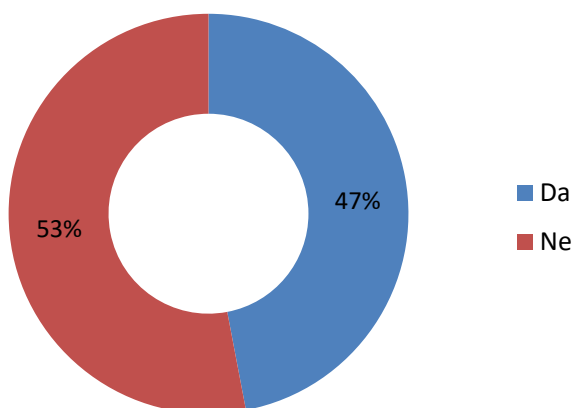
U koju ste svrhu kopirali ili skenirali spomenuti sadržaj?

Slika 6. Grafički prikaz motiva ispitanika vezanih za kopiranje knjiga, udžbenika ili časopisa.

Posljednja dva pitanja ujedno su i najbitnija pitanja za ovo istraživanje, a ispitanike smo pitali jesu li ikada preuzeli piratiziranu knjigu, članak ili udžbenik s Interneta. 47% odnosno 109 ispitanika izjasnilo se da su preuzeli piratiziranu knjigu, članak ili udžbenik, a 53% odnosno 125 ispitanika odrično je odgovorilo na postavljeno pitanje. Dakle, prema rezultatima ovog istraživanja može se reći kako nešto manje od polovice ispitanika iz Osijeka ponekada koristi i piratske izvore kako bi došli do željenih sadržaja.

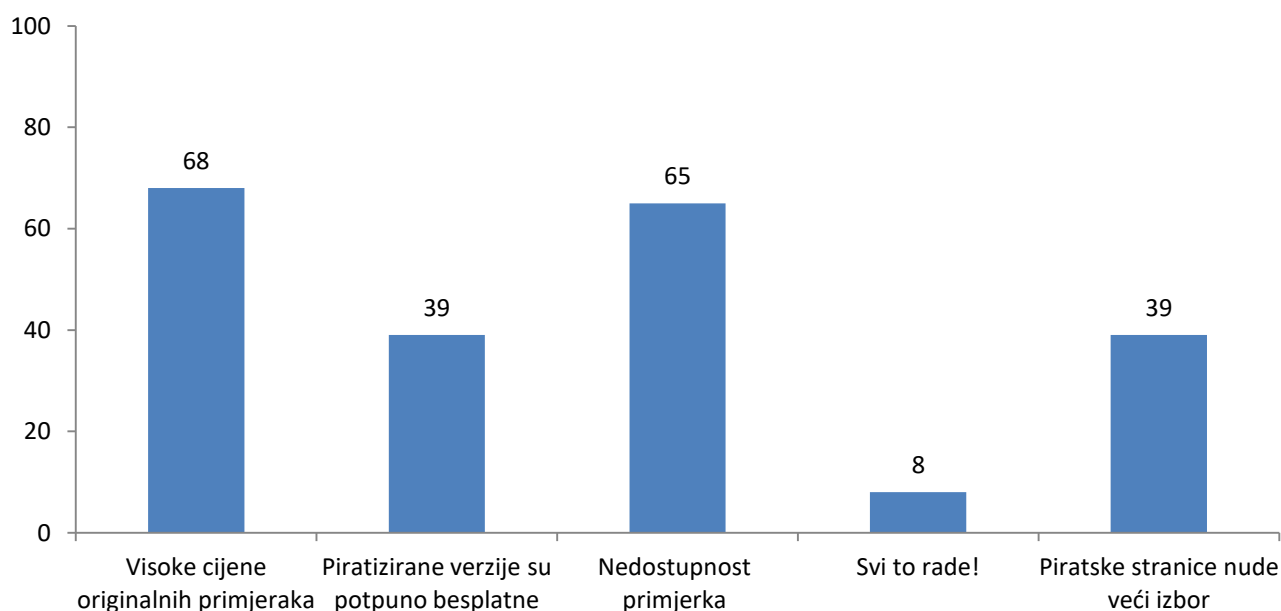
Jeste li ikada preuzeli piratiziranu verziju knjige, udžbenika ili članka s Interneta?

Slika 7. Grafički prikaz omjera ispitanika s obzirom na pitanje o preuzimanju piratskih knjiga, udžbenika ili članaka

Gini Graham Scott u knjizi *The battle against internet book piracy* strogo osuđuje piratstvo te navodi kako su ljudima jedni od glavnih motiva za preuzimanje piratiziranih sadržaja s Interneta besplatni primjerci te činjenica da u online svijetu ljudi nemaju izražen osjećaj krivice pa se povode za parolom *svi to rade*.⁹⁶ Ispitanici su uz spomenuta dva motiva, koje spominje Gini Graham Scott, dobili ponuđene i sljedeće motive: *visoke cijene originalnih primjeraka*, *nedostupnost originalnog primjerka u knjižnici ili knjižari* te *veći izbor koje piratske stranice nude*. Najniži postotak imali su upravo odgovori *svi to rade* za koji se odlučilo 8% ispitanika te *piratske su verzije potpuno besplatne* za koji se odlučilo 39% ispitanika. Najviše se ispitanika ipak odlučilo za odgovor da su cijene originala preskupe, njih 68%, te nedostupnost željenog primjerka u knjižnici ili knjižari za koji se odlučilo 65% ispitanika, dok njih 39% smatra kako piratske stranice nude puno veći izbor željenih knjiga, nego što im nude lokalne knjižnice i knjižare. Ispitanicima je cijena svakako motiv za korištenje piratskih izvora, no razlika je između udjela ispitanika kojima su motiv visoke cijene i onih koji to čine isključivo zato što je besplatno. Može se zaključiti kako čitatelji i dalje cijene kvalitetan nakladnički proizvod, ali smatraju kako bi on trebao biti povoljniji.

Motivi korištenja piratiziranih sadržaja

Slika 8. Grafički prikaz motiva ispitanika za preuzimanje piratiziranog sadržaja s Interneta.

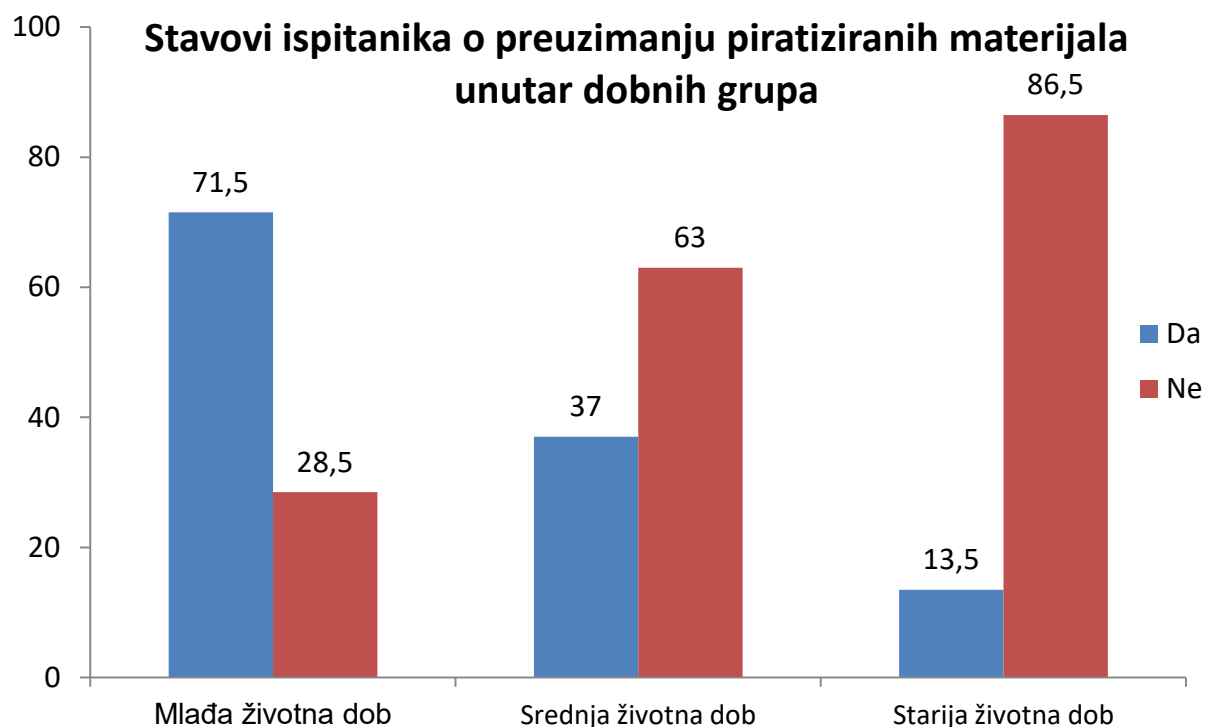
⁹⁶ Usp. Graham Scott, Gini. Nav.dj. Str. 333.

Za potrebe ovog istraživanja ispitanike smo grupirali u tri dobne skupine. Istodobnim ukrštavanjem ispitanika prema dobi i preuzimanju piratskih sadržaja dobivena je sljedeća tablica.

Tablica 3. Tablica prikazuje udio ispitanika koji preuzimaju piratizirane sadržaje putem Interneta s obzirom na dobne skupine.

Dobna skupina	Jeste li ikada preuzeli piratiziranu verziju knjige ili udžbenika?		
	Da	Ne	Ukupno
Mlađa životna dob	71,5%	28,5%	100%
	75	30	105
Srednja životna dob	37%	63%	100%
	26	44	70
Starija životna dob	13,5%	86,5%	100%
	8	51	59

Rezultati su pokazali kako je čak 71,5% ispitanika iz skupine mlađe životne dobi (20-36) potvrdno odgovorilo na pitanje o preuzimanju piratskih sadržaja, dok je 37% ispitanika iz skupine srednje životne dobi (37-53 godina) odgovorilo potvrdno na isto pitanje, a samo se 13,5% ispitanika iz skupine starije životne dobi (54-70 godina) izjasnilo da preuzima piratizirane knjige, udžbenike ili časopise. Ovdje je evidentno kako je mlađa populacija sklonija preuzimanju piratiziranih sadržaja što dovodimo u vezu s time što mlađa populacija ipak intenzivnije koristi računalnu tehnologiju. Primjerice, 70% pripadnika mlađe životne dobi na pitanje je koriste li računalo za potrebe čitanja odgovorilo potvrdno, dok je na isto pitanje 51% pripadnika srednje životne dobi odgovorilo potvrdno, a od pripadnika starije životne dobi se za taj odgovor odlučilo samo njih 34%.

Slika 10. Grafički prikaz omjera ispitanika koji su preuzeli piratizirane materijale s obzirom na dob.

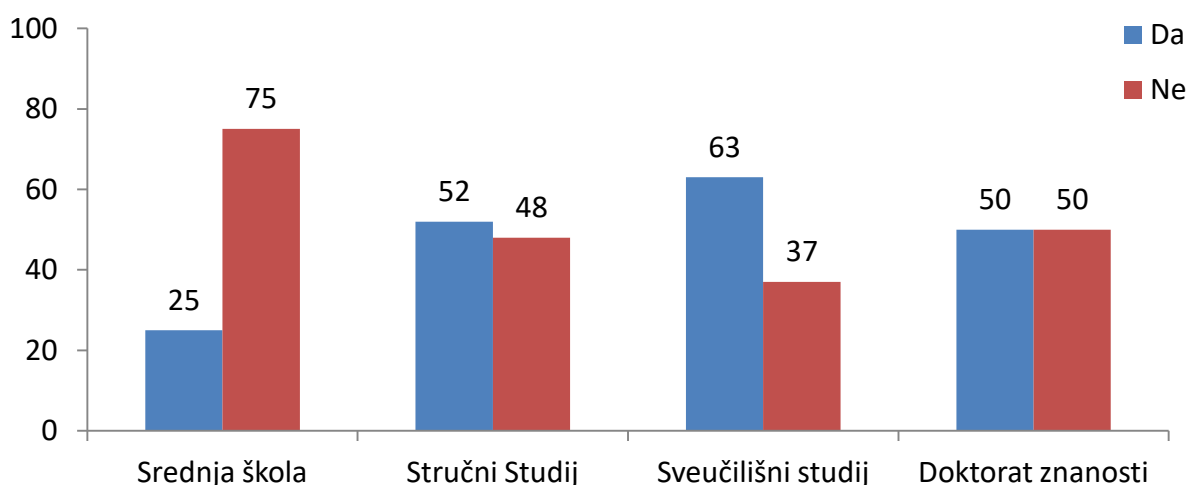
Osim prema dobnim skupinama, ispitanike smo grupirali i u četiri skupine prema stupnju obrazovanja. Istodobnim ukrštavanjem ispitanika prema stupnju obrazovanja i preuzimanju piratskih sadržaja dobivena je sljedeća tablica.

Tablica 4. Tablica prikazuje udio ispitanika koji preuzimaju piratizirane sadržaje putem Interneta s obzirom na stupanj obrazovanja.

Dobna skupina	Jeste li ikada preuzeli piratiziranu verziju knjige ili udžbenika?		
	Da	Ne	Ukupno
Srednja škola	25%	75%	100%
	23	70	93
Stručni studij	52%	48%	100%
	13	12	25
Sveučilišni studij	63%	37%	100%
	72	42	114
Doktorat znanosti	50%	50%	100%
	1	1	2

Kada dovodimo u vezu stupanj obrazovanja s preuzimanjem piratiziranih sadržaja, svakako je potrebno naglasiti kako je najviše zastupljen udio ispitanika sa sveučilišnim studijem (63%), zatim sa stručnim studijem 52%, doktoratom znanosti 50% (dvije osobe, jedna je odgovorila potvrdno, a druga odrično) te na kraju dolaze ispitanici koji imaju završenu srednju školu, samo njih 25% se izjasnilo da preuzimaju piratizirane knjige, članke ili udžbenike s Interneta.

Stavovi ispitanika o preuzimanju piratiziranih materijala s obzirom na stupanj obrazovanja

Slika 10. Grafički prikaz omjera ispitanika koji su preuzeli piratizirane materijale s obzirom na stupanj obrazovanja.

6. Diskusija

Prema rezultatima istraživanja možemo zaključiti kako je piratstvo usko povezano s dobi i stupnjem obrazovanja kod ispitanika iz grada Osijeka, odnosno kako je viši postotak mlađih i visoko obrazovanih osoba koje koriste piratizirane izvore za potrebe čitanja. Primjerice, 71,5% pripadnika mlađe dobne skupine potvrdno je odgovorilo na pitanje o preuzimanju piratiziranih primjeraka knjiga, udžbenika ili članaka iz časopisa, dok na isto pitanje potvrdno odgovara 37% pripadnika srednje životne dobi, a samo 13,5% pripadnika starije životne dobi se izjasnilo da preuzima piratizirane primjerke. Vidimo kako udio onih ispitanika koji preuzimaju piratizirane primjerke opada idemo li od skupine mlađe životne dobi prema skupini starije životne dobi što **potvrđuje prvu hipotezu** da su pripadnici mlađe dobne skupine skloniji koristiti piratizirane knjige, udžbenike ili časopise.

Isto se tako samo 25% ispitanika sa završenom srednjom školom izjasnilo da preuzima piratizirane primjerke, dok je 52% ispitanika sa završenim stručnim studijem odgovorilo potvrdno na pitanje, a najviše se ispitanika sa završenim sveučilišnim studijem izjasnilo da preuzima piratizirane primjerke, njih 63%. Ovdje također vidimo kako je porast udjela ispitanika koji preuzimaju piratizirane primjerke idemo li od skupine ispitanika sa završenom srednjom školom prema skupini ispitanika sa završenim sveučilišnim studijem pa time možemo **prihvatiti i drugu hipotezu** da preuzimanje piratiziranih materijala ovisi i o stupnju obrazovanja ispitanika. Potrebno je naglasiti kako je u skupini ispitanika s doktoratom znanosti bilo samo dva ispitanika od je jedan ispitanik odgovorio potvrdno, a drugi odrično.

Rezultati ovog istraživanja također **potvrđuju i treću hipotezu** koja govori da ljudi najčešće kopiraju ili skeniraju knjige, udžbenike ili časopise u obrazovne svrhe budući da se čak 80% ispitanika izjasnilo upravo za odgovor *za potrebe obrazovanja*, zatim njih 35% je odabralo odgovor *za potrebe obrazovanja nekog od ukućana*, dok samo 31% ispitanika to čini *za potrebe zabave i razonode* te 25% *za ostale potrebe*. Upravo taj odnos koji ispitanici imaju prema kopiranju ili skeniranju knjiga za potrebe školovanja može se dovesti u vezu s preuzimanjem piratiziranih primjeraka e-knjiga ili e-udžbenika koji su dio obvezne literature u školama i na fakultetima, a kao što je ranije spomenuto prema istraživanjima Havocscopa veliki dio gubitaka uzrokovanih piratstvom odnosi se upravo na materijale za potrebe školovanja.⁹⁷

Isto se tako da zaključiti kako ispitanicima iz grada Osijeka primarni motiv ipak nije činjenica da su piratski primjerci potpuno besplatni, nego u prvoj liniji nedostupnost originalnog primjerka u knjižnici i knjižari te veći izbor koji piratske stranice znaju nuditi u odnosu na knjižare i knjižnice. Ispitanici iz Osijeka također ne podliježu utjecaju drugih kada je u pitanju preuzimanje piratskih sadržaja te je samo njih 8% odgovorilo da je *svi to rade!* njihov motiv kada posežu za piratiziranim primjercima. Ispitanici također ističu da visoke cijene originalnih primjeraka jesu motiv za preuzimanje piratskih sadržaja, ali i dalje je dosta niži postotak onih čiji je motiv *potpuno besplatno* te stoga **odbacujemo posljednju hipotezu** kojom se tvrdi da su motivi ispitanika koji se izjasne da su preuzeli piratiziranu knjigu, udžbenik ili članak potpuno besplatan primjerak te činjenica da *svi to rade!* i prolaze nekažnjeno.

Prema postocima u kojima se ispitanici odlučuju u kolikoj mjeri koriste tablete i e-čitače za potrebe čitanja možemo zaključiti kako se u Osijeku još uvijek nije u potpunosti proširio trend e-knjiga i drugih elektronskih nakladničkih proizvoda, no upravo zbog toga nakladnici trebaju shvatiti to kao izazov jer imaju prostora i vremena osmisлити kako elektronske nakladničke

⁹⁷ Usp. Graham Scott, Gini.Nav.dj. Str. 140-152.

proizvode učiniti dostupnima i po pristupačnim cijenama. U vezi s tim potrebno je spomenuti prve napore hrvatskih nakladnika da vidljivost e-knjiga učine većom, a cijene pristupačnije. U pitanju su e-knjižare *Planet9* i *Vip*. Ove dvije e-knjižare stvorili su *Hrvatski Telekom* i *Vip*. Nakladnici su i dalje ti koji će pripremiti kvalitetan sadržaj, odnosno e-knjigu, dok će *Hrvatski Telekom* i *Vip* preuzeti ulogu marketinga i prodaje tih nakladničkih proizvoda. Budući da su ove dvije knjižare aktivne tek nepunih 6 mjeseci, još uvijek je rano govoriti o njihovom uspjehu ili neuspjehu, no hrvatski su nakladnici poprilično optimistični.⁹⁸ Petra Ljevak, direktorica *Naklade Ljevak*, u intervjuu za časopis *PC Chip* govori o spomenutim e-knjižarama te naglašava kako je posao nakladnika oduvijek bio priprema sadržaja, dok se mediji koji prikazuju sadržaj konstantno mijenjaju. Ona dalje zaključuje da fokus nakladnika treba biti upravo na pripremanju sadržaja, ali isto tako moraju biti blizu svakog novog medija koji će isti taj sadržaj približiti čitatelju.⁹⁹ Osim *Naklade Ljevak*, u hrvatskim e-knjižarama možemo pronaći i druge hrvatske nakladnike poput *Algoritma*, *Erasmus naklade*, *Frakture*, *Mozaika*, *Matice Hrvatske*, *Organike*, *Sandorfa* i *Znanja*.

⁹⁸ Usp. E-knjige uče hrvatski. // PC Chip, 2011. URL: <http://www.pcchip.hr/softver/e-knjige-uce-hrvatski> (2013-12-09)

⁹⁹ Usp. Isto.

7. Zaključak

Analiza rezultata provedenog istraživanja potvrđuje hipoteze da su ispitanici iz Osijeka koji su pripadnici mlađe životne dobi te osobe s višim stupnjem obrazovanja sklonije koristiti piratske primjerke knjiga, udžbenika i časopisa. Isto je tako potvrđena i hipoteza da ispitanici iz Osijeka u najviše slučajeva kopiraju knjige ili udžbenike za potrebe obrazovanja što možemo povezati s piratstvom u akademskom nakladništvu koje je također uzrok velikih novčanih gubitaka nakladnika. Hipoteza koja je ovim istraživanjem odbačena jeste da je glavni motiv za preuzimanje sadržaja s piratskih stranica *potpuno besplatan primjerak* te manjak savjesti jer svi *to rade!* i prolaze nekažnjeno.

Općenito govoreći rezultati istraživanja su pokazali kako manje od polovine ispitanika iz Osijeka koji aktivno čitaju povremeno iskoriste piratske izvore u potrazi za željenim primjerkom knjige, udžbenika ili časopisa. Njihov najčešći motiv nije bezobzirnost ili manjak društvene odgovornosti, nego u većini slučajeva nedostupnost željenog primjerka u lokalnoj knjižnici ili knjižari te visoke cijene originalnih primjeraka. Stoga bi u današnje vrijeme nakladnici trebali povećati vidljivosti i dostupnosti nakladničkih proizvoda, a isto tako se smatra da rješenje nije u strogim zakonskim regulativama i DRM tehnologiji, nego u tome da se omogući da kupovina originalnog primjerka bude jednostavnija, pristupačnija i lakša od ilegalnog preuzimanja piratskog primjerka.¹⁰⁰ Osim toga, nakladnici bi se trebali fokusirati na stvaranje kvalitetnog sadržaja koji će biti dostupan na različitim medijima i u različitim formatima, a hrvatski nakladnici također uviđaju važnost spomenutoga. O tome govore i e-knjižare nastale kao rezultat suradnje hrvatskih nakladnika i dva poznata telekoma. U pitanju su e-knjižara Planet9 koju donosi Hrvatski Telekom te Vipnet e-knjižara nastala od strane Vipa. Iako su ove e-knjižare aktivne tek nepunih 6 mjeseci, hrvatski su nakladnici optimistični po pitanju njihove budućnosti.

Na kraju je bitno naglasiti kako se ovaj rad odnosi samo na jedan aspekt piratstva koje je puno kompleksnije prirode. Primjerice, nakladništvo ima duhovni i kulturno-obrazovni karakter, ali isto tako nakladništvo je djelatnost koja opstaje od profita te se s toga mora boriti protiv piratstva kako bi opstalo. Nadalje imamo studente i druge skupine ljudi koji često ne mogu doći do željenog primjerka koji je s jedne strane nedostupan ili preskup za njihove džepove, a s druge im je strane neophodan za posao ili za potrebe obrazovanja. Isto tako različite zakonske regulative kojima se štite autorska prava i intelektualno vlasništvo mogu poslužiti kao moderan alat za cenzuru kao što je nekoć bio *privilegij*. Tu su i sami pirati koji su također podijeljeni. Dio će pirata putem reklama na svojim piratskim mrežnim stranicama zaraditi milijune američkih

¹⁰⁰ Usp. Spring, Tom. Nav. dj. Str. 23.

dolara, dok ostatak njih piratstvo shvaća kao način borbe za ljudska prava, slobodu govora i dostupnost informacija. Upravo iz tog razloga administratori poznate piratske mrežne stranice *Pirate Bay* ne žele ukloniti torrent koji donosi uputstva za izradu pištolja pomoću 3D printera, unatoč tome što je potencijalno opasan za društvo. Oni smatraju da strogi zakoni i zabrane nisu odgovor, nego je potrebno mijenjati svijest ljudi. Svoje stavove argumentiraju sloganom organizacije *The National Rifle Association of America*: „Guns don't kill people. People kill people!“¹⁰¹ te izjavom jednog od administratora: "The problem is not the object but what you do with it. Just as with a cooking knife!"¹⁰²

Nakladnici bi se protiv piratstva trebali boriti kvalitetnim sadržajem koji će biti dostupan na različitim medijima i u različitim formatima čija će kupovina biti jednostavnija od ilegalnog preuzimanja piratskog primjerka. Osim pobornika piratstva i sami znanstvenici naglašavaju negativnu stranu strogih zakonskih odredbi jer smatraju kako one poništavaju dugotrajnu borbu znanstvenika da rezultate istraživanjima učine dostupnima javnosti.

*Bez obzira u kakvo ruho bili zamotani, svi ovi zakoni imaju jednu namjenu, a ta je povećanje profita komercijalnih tvrtki. Iako živimo u vremenu u kojem profit diktira sve, internet nam je pružio privid da postoje i drugačije težnje i drugačija pravila ponašanja. Predloženi zakoni svakako bi mogli promijeniti bit interneta. Posebice u sferi znanstvenog izdavaštva moramo dodatno promisliti kojem izdavaču šaljemo svoj rad za objavljivanje. Sadržaj na kojem na primjer Elsevier zarađuje milijarde eura u potpunosti je kreacija znanstvenika tj. autora i recenzenata znanstvenih radova i to ne smijemo zaboraviti.*¹⁰³

¹⁰¹ Defiant Pirate Bay to continue hosting banned 3D printer gun designs, 2013. URL: <http://rt.com/news/liberator-gun-defcad-pirate-bay-122/> (2014-02-20)

¹⁰² Usp. Isto.

¹⁰³ Stojanovski, Jadranka. Nav.dj. Str. 179.

8. Literatura

Tiskani izvori

1. Fall, Kavin R.; Stevens, Richards W. TCP/IP : ilustrated. Addison-Wesley Professional: Boston, 1993. Str. 1-1056.
2. Henneberg, Ivan. Autorsko pravo. Zagreb: Informator, 2001

Elektronski izvori

1. Anbarasan, Ethirajan. Tim Berners Lee: the web's brainchild. // UNESCO Courier 53, 9(2000), str. 46-51. URL: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=3605974&lang=hr&site=ehost-live> (2014-02-19)
2. Anti-Piracy strategies for Springer ebooks : information for Springer book authors, 2013. URL: http://static.springer.com/sgw/documents/1410503/application/pdf/Anti-piracy+information+for+Authors_August2013.pdf (2014-02-20)
3. Arden, Patrick. Publishers fight back against schoolbook piracy, 2012. URL: <http://www.villagevoice.com/2012-10-24/news/publishers-fight-back-against-schoolbook-piracy/> (2014-02-20)
4. Bekiempis, Victoria. You might get sued : Conan the Barbarian downloaders face mass lawsuit, 2012. URL: http://blogs.villagevoice.com/runninscared/2012/02/you_might_get_s.php (2014-02-20)
5. Booker, Logan. New Zealander using 3D printer to build full-sized Aston Martin DB4 car, 2013. URL: <http://www.gizmodo.com.au/2013/08/a-new-zealander-is-building-a-full-sized-aston-martin-db4-with-the-help-of-a-3d-printer/> (2014-02-19)
6. Burns, Enid. Book publisher Wiley files suit against piracy offenders, 2012. URL: <http://www.redorbit.com/news/technology/1112518018/book-publisher-wiley-files-suit-against-piracy-offenders/> (2014-02-20)
7. Charlton, John. IFLA Raises Concerns About ACTA. // Information Today 29, 6(2012), str. 14-15. URL: <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=4c208a5b-bd33-4cb0-88f4-6eadb15691e5%40sessionmgr115&vid=3&hid=108&bdata=JmxhbmMc9aHImc2l0ZT1lG9zdC1saXZl#db=a9h&AN=76379118> (2014-02-19)

8. Chen, X; Chu, X; Liu, J. Unveiling popularity of BitTorrent Darknets. // IET Communications 6, 12(2012), str. 1640-1650. URL:
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=82712487&lang=hr&site=ehost-live> (2014-02-19)
9. Defiant Pirate Bay to continue hosting banned 3D printer gun designs, 2013. URL:
<http://rt.com/news/liberator-gun-defcad-pirate-bay-122/> (2014-02-20)
10. Državni zavod za statistiku. URL:
http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_32/h01_01_32_zup14_3123.html (2013-12-10)
11. Dublin, Joseph S. The universal copyright convention. // California law review 42, 1(1954), str. 89-119. URL:
<http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3372&context=california-lawreview> (2014-02-19)
12. E-knjige uče hrvatski. // PC Chip, 2011. URL: <http://www.pcchip.hr/softver/e-knjige-uce-hrvatski> (2013-12-09)
13. Epema, D.H.J...[et al.]. The BitTorrent P2P file-sharing system: measurements and analysis. // Lecture notes in computer science 3640, 2005, str. 205-216. URL:
http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F11558989_19 (2014-02-20)
14. Havocscope. URL: <http://www.havocscope.com/tag/book-piracy/> (2013-12-16)
15. Fighting digital piracy increases ebook sales: Contributor, now Digimarc Guardian (SM), and RosettaBooks present case study at digital book world, 2013. URL:
<http://www.rosettabooks.com/pressrelease/fighting-digital-piracy-increases-ebook-sales/> (2014-02-20)
16. Fisher, Marc. Download uproar: record industry goes after personal use, 2007. URL:
<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/12/28/AR2007122800693.html> (2014-02-20)
17. Fisk, Nathan W. Digital piracy: cybersafety. Chelsea House: SAD, 2011. Str. 1-140. URL: <http://www.amazon.com/Digital-Piracy-Cybersafety-Nathan-Consulting/dp/1604136995> (2014-02-19)
18. Garcia-Molina, Hector; Yang, Beverly. Comparing Hybrid Peer-to-Peer Systems, 2001. Str. 1-48. URL: <http://ilpubs.stanford.edu:8090/727/1/2001-36.pdf> (2014-02-19)
19. Graham Scott, Gini. The battle against internet book piracy: the fight by writers, publishers, and law enforcement, and what can you do if a victim. San Francisco: Changemakers publishing & writing, 2013. Str. 1-1558. URL:

- http://www.amazon.com/Battle-Against-Internet-Book-Piracy/dp/1490331921/ref=sr_1_1?s=books&ie=UTF8&qid=1378588097&sr=1-1&keywords=battle+against+internet+book+piracy (2014-02-20)
20. Goodale, Gloria. SOPA and PIPA bills: old answers to 21st-century problems, critics say. // Christian Science Monitor, (2012). URL: <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=94c99bb3-6090-499f-ac32-5d3df681576a%40sessionmgr112&vid=1&hid=108&bdata=Jmxhbm9aHImc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=a9h&AN=70376845> (2014-02-19)
 21. Hamilton, Stuart. ACTA: IFLA's concerns, 2012. URL: <http://www.ifla.org/news/ifla-raises-concerns-about-acta> (2014-02-19)
 22. Hawkins, Donald T. TOC Conference explores the changing publishing industry. // Information Today 27, 4(2010), str. 26-27. URL: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=48905677&lang=hr&site=ehost-live> (2014-02-19)
 23. Higher education retail market facts & figures, 2013. URL: <https://www.nacs.org/research/industrystatistics/higheredfactsfigures.aspx> (2014-02-20)
 24. Johns, Adrian. Piracy: the intellectual property wars from Gutenberg to Gates. Chicago: University Of Chicago Press, 1998. Str. 1-593. URL: <http://www.amazon.com/Piracy-Intellectual-Property-Gutenberg-Gates/dp/0226401189> (2014-02-19)
 25. Lambrick, John. Piracy, file sharing and legal fig leaves. // Journal of International Commercial Law and Technology 4, 3(2009), str. 185-195. URL: <http://connection.ebscohost.com/c/articles/51893491/piracy-file-sharing-legal-fig-leaves> (2014-02-19)
 26. Lessing, Lawrence. Free culture: how big media uses technology and the law to lock down culture and control creativity. New York: The Penguin Press, 2004. Str. 66-67. URL: <http://www.free-culture.cc/freeculture.pdf> (2014-02-19)
 27. Macmillan's Anti-Piracy Initiatives. URL: <http://us.macmillan.com/content.aspx?publisher=macmillansite&id=25699> (2014-02-20)
 28. Masterson, Salatheil. Copyright: history and development. // California Law Review 28, 5(1940), str. 620-632. URL: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=10359278&lang=hr&site=ehost-live> (2014-02-19)

29. Matossian, Juan. The long lasting battle against online movie piracy, 2011. URL: <http://nyccultureblog.journalism.cuny.edu/2011/05/19/the-long-lasting-battle-against-online-movie-piracy/> (2014-02-20)
30. Online piracy report form. URL: http://www.simonandschuster.biz/online_piracy_report (2014-02-20)
31. Pirate Bay takes over distribution of censored 3D printable gun. URL: <http://torrentfreak.com/pirate-bay-takes-over-distribution-of-censored-3d-printable-gun-130510/> (2014-02-19)
32. Protecting publishers and their authors from digital piracy, 2014. URL: <http://www.digimarc.com/guardian/e-books> (2014-02-19)
33. Putnam, George Haven. Authors and their public in ancient times: a sketch of literary conditions and of the relations with the public of literary producers, from the earliest times to the invention of printing. New York: G. P. Putnam's sons, 1894. Str. 208. URL: <https://archive.org/stream/authorstheirpubl00putnuoft#page/208/mode/2up> (2014-02-19)
34. Reid, Calvin. TOC 2013: startups, sharing, and the future of publishing. // Publishers Weekly 260, 7(2013), str. 4. URL: <http://connection.ebscohost.com/c/proceedings/85668610/toc-2013-startups-sharing-future-publishing> (2014-02-19)
35. Roberts, Jeff John. Updated: book publishers force down piracy sites, 2012. URL: <http://paidcontent.org/2012/02/15/419-book-publishers-take-down-piracy-sites/> (2014-02-20)
36. SciFinder: the choice for chemistry research, 2014. URL: <http://www.cas.org/products/scifinder> (2014-02-19)
37. Seville, Catherine. The internationalisation of copyright law: books, buccaneers and the black flag in the nineteenth century, 2009. Str. 1-347. URL: <http://www.cambridge.org/us/academic/subjects/law/intellectual-property/internationalisation-copyright-law-books-buccaneers-and-black-flag-nineteenth-century> (2014-02-19)
38. Sheehan, Mark. Pulling the Internet together with Mosaic. // Online 19, 2(1995), str. 12-19. URL: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=9503224074&lang=hr&site=ehost-live> (2014-02-19)

39. Spring, Tom. e-book piracy: is your download legitimate? // PC World 28, 3(2010), str. 23-26. URL: <http://connection.ebscohost.com/c/articles/48380173/e-book-piracy-your-download-legitimate> (2014-02-19)
40. Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu: popis 2011. URL: http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_32/h01_01_32_zup14_3123.html (2014-02-19)
41. Stojanovski, Jadranka. ACTA, PIPA, SOPA, WRA: hoće li internet kakvog poznajemo opstati? // Kemija u industriji 61, 3(2012), str. 178-179. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=116149 (2014-02-19)
42. Trivedi, Priti. Writing the wrong: what the e-book industry can learn from digital music's mistakes with DRM. // Journal of law and policy 18, 2(2010), str. 925-966. URL: <http://connection.ebscohost.com/c/articles/53500119/writing-wrong-what-e-book-industry-can-learn-from-digital-musics-mistakes-drm> (2014-02-20)
43. Yang, Min; Yang, Yuanyuan. An efficient hybrid peer-to-peer system for distributed data sharing. // IEEE Transactions on Computers 59, 9(2008), str. 1158 - 1171. URL: http://mcl.cewit.stonybrook.edu/Paper/Conference/An_efficient_hybrid_peer-to-peer_system_for_distributed_data_sharing.pdf (2014-02-19)
44. Young, Jeffrey R. On the web: a textbook proliferation of piracy. // Chronicle of Higher Education 54, 44(2008). URL: <http://eric.ed.gov/?q=Academic+Publisher+Steps+Up+Efforts+to+Stop+Piracy+of+Its+Online+Products&id=EJ805740> (2014-02-19)
45. Zakon o autorskim pravima i srodnim pravima, NN 167/03, 79/07, 80/11, 125/11, 141/13. URL: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/306987.html> (2014-02-20)

Prilozi

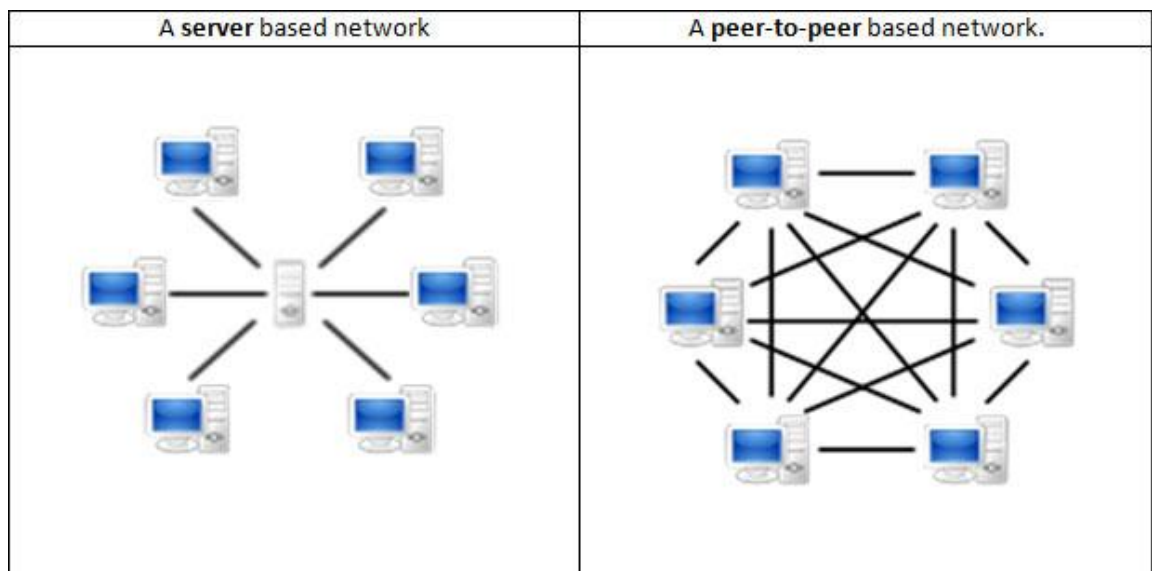
Prilog 1. Prika z klijent-server modela

What is peer-to-peer (p2p). URL: <http://www.gigatribe.com/en/help-p2p-intro> (2014-02-05)

Prilog 2. Razlika između FTP i P2P

What is peer-to-peer (p2p). URL: <http://www.gigatribe.com/en/help-p2p-intro> (2014-02-05)

Prilog 3. Simon & Schuster „takedown notice“ obrazac

Simon & Schuster. URL: http://www.simonandschuster.biz/online_piracy_report (2014-02-05)

.BIZ Home | Careers | Newsletters & Alerts

SIMON & SCHUSTER .biz Browse: Books • Authors • Multimedia

CORPORATE INFORMATION ▼ OUR PUBLISHERS ▼ AUTHOR RESOURCES ▼ BOOKSELLERS ▼ MEDIA ▼ PARTNERS ▼ VENDORS ▼

Online Piracy Report Form

Simon & Schuster is committed to fighting piracy online. As part of our ongoing efforts we have engaged Attributor, a Digimarc Company, for its leading Digimarc Guardian(sm) anti-piracy service, to use automated processes to search for incidents of online infringement and when verified infringements are detected, to take fast action to notify the offending site to remove them.

Please use the form below to report incidents of piracy directly to Attributor's support staff, providing all the information requested. If you would like to learn more about identifying links that may constitute infringement, please refer to this [support document](#).

*Your Email

*Publisher

*Book Title

*Author

*Offending URLs

Comments

Powered by [Attributor](#)

We have provided this form so that anyone—authors, agents, booksellers and concerned citizens can report suspected incidents of piracy. Of course, Simon & Schuster authors and their agents should also feel free to contact their editor or publisher with any concerns you may have regarding online piracy.

Thank you for taking the time to report an incident of suspected online piracy. Your assistance is greatly appreciated.

Information provided on this form will be used solely for investigating and pursuing any intellectual property infringement claims on behalf of Simon & Schuster, Inc., if applicable. Please note: Simon & Schuster will not be able to confirm receipt of your report. For additional information concerning the information collected on this form, please see the Simon and Schuster [privacy policy](#).

Prilog 4. Kupovina pristupa SciFinder bazi podataka putem TaoBao online trgovine.

TaoBao. URL: http://www.taobao.com/market/global/index_new.php (2014-02-05)

亲, 请登录 免费注册 手机逛淘宝

淘宝网首页 我的淘宝 购物车0 收藏夹 商品分类 卖家

淘宝网

SCIFINDER数据库

所有宝贝 服饰 运动 珠宝 数码 家电 美妆 母婴 家居 食品 百货 汽车 文娱 本地 虚拟

所有市场 > SCIFINDER数据库 共 10 件宝贝

分类 教育培训 网店/网络服务/软件 拍卖会

默认排序 销量 人气 信用 最新 总价 ¥ - ¥ 所在地 SCIFINDER数据库 确定

☐ 天猫 ☐ 二手 ☐ 拍卖 ☐ 旺旺在线 ☐ 货到付款 ☐ 消费者保障 ☐ 正品保障 ☐ 7天退换 ☐ 假一赔三 ☐ 信用卡 ☐ 全球购 ☐ 淘宝代购 ☐ 折扣促销

合并同款宝贝

	化学合成文摘 scifinder数据库 包月送seek68特级数千资源 *包年6折	¥150.00	销量: 8 3条点评	好评率: 99.81%
1341715636wik		河南开封	如实描述: 4.91	
30件相似				
	【四钻信誉】 SciFinder数据库 高级会员卡	¥300.00	销量: 27 21条点评	好评率: 99.97%
yinruoxiana		北京	如实描述: 4.97	
30件相似				
	正版稳定 scifinder , 国内外可选, 附送大量 数据库	¥10.00	销量: 27 21条点评	好评率: 100.00%
amino7997		美国	如实描述: 4.98	
30件相似				
	SciFinder《美国化学文摘(CA)网络 数据库 》	¥1.00	销量: 27 21条点评	好评率: 100.00%
mars007ox		北京	如实描述: 5.00	
30件相似				

Prilog 5. Anketni listić koji su ispitanici ispunjavali

Poštovani,

Upitnik koji je pred Vama dio je istraživanja o piratstvu u nakladničkoj djelatnosti. Istraživanje se provodi u okviru diplomskog rada na Odsjeku za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku. Svi prikupljeni podaci koristit će se jedino i isključivo u svrhu ovog istraživanja. Anketa je potpuno anonimna i ne bi trebala oduzeti više od 10 minuta Vašeg vremena. Molim Vas da u odgovorima budete što iskreniji jer o tome ovisi uspješnost istraživanja.

Demografski podaci	
Dob: (u kvadratić upišite navršenu godinu života!)	
Spol:	a) Muški b) Ženski
Obrazovanje:	a) Bez škole b) 1 - 3 razreda osnovne škole c) 4 - 7 razreda osnovne škole d) Osnovna škola e) Srednja škola f) Stručni studij g) Sveučilišni studij h) Doktorat znanosti
Drugi dio	
Koliko knjiga u prosjeku godišnje pročitate?	a) manje od 5 knjiga b) 6-10 knjiga c) 11-20 knjiga d) 21-40 knjiga e) 41-60 knjiga f) 61-80 g) 81-100 h) Preko 100
Koji od navedenih načina čitanja prakticirate? (Moguće je odabrati više odgovora!)	☐ Čitam tiskana izdanja knjiga ili časopisa ☐ Čitam elektronička izdanja na računalu ☐ Čitam elektronička izdanja na tabletu ☐ Čitam elektronička izdanja na e-čitaču

Treći dio	
Koje od navedenih izvora koristite pri nabavi knjiga, časopisa ili udžbenika? <i>(Moguće je odabrati više odgovora!)</i>	☐ Knjižnice ☐ Digitalne knjižnice (Gutenberg Project i sl.) ☐ Knjižare ☐ Online knjižare ili trgovine (Amazon, Half.com, Planet 9 i sl.) ☐ Piratske web stranice (PirateBay, IsoHunt i sl.) ☐ Web stranice sa slobodnim pristupom različitim knjigama i tekstovima (Scribd, slideshare i sl.)
Jeste li ikada kopirali ili skenirali knjigu, udžbenik ili časopis?	a) Da b) Ne
U koju ste svrhu kopirali ili skenirali knjigu, udžbenik ili časopis? <i>(Ukoliko ste na prethodno pitanje odgovorili negativno preskočite ovo pitanje!)</i>	☐ U svrhu obrazovanja (za potrebe školovanja) ☐ U svrhu obrazovanja djece ili drugih ukućana ☐ Za potrebe zabave i razonode ☐ Ostalo
Jeste li ikada preuzeli piratiziranu verziju knjige, udžbenika ili članka iz časopisa s Interneta?	a) Da b) Ne
Koji su od sljedećih čimbenika presudni za korištenje piratiziranih primjeraka knjiga, udžbenika ili časopisa? <i>(Ukoliko ste na prethodno pitanje odgovorili negativno preskočite ovo pitanje!)</i>	☐ Visoke cijene originalnih primjeraka ☐ Piratizirane verzije su potpuno besplatne ☐ Nedostupnost željenog primjerka u knjižnicama i knjižarama ☐ Svi to rade! ☐ Piratske stranice nude veliki izbor različitih sadržaja kojemu inače ne mogu pristupiti

Hvala!